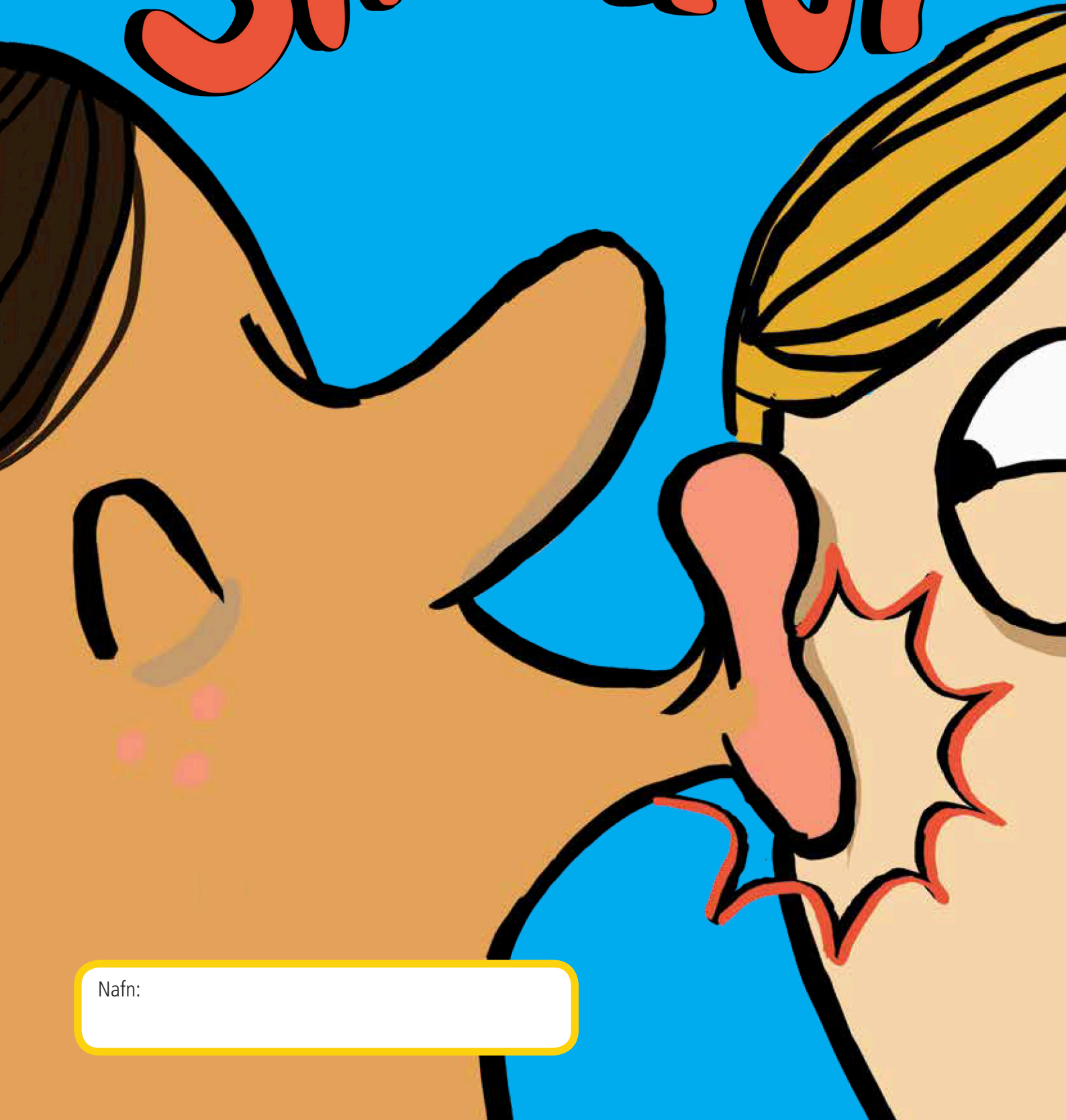

ÞRÍÐJI

Smellur

Nafn:

Efnisyfirlit

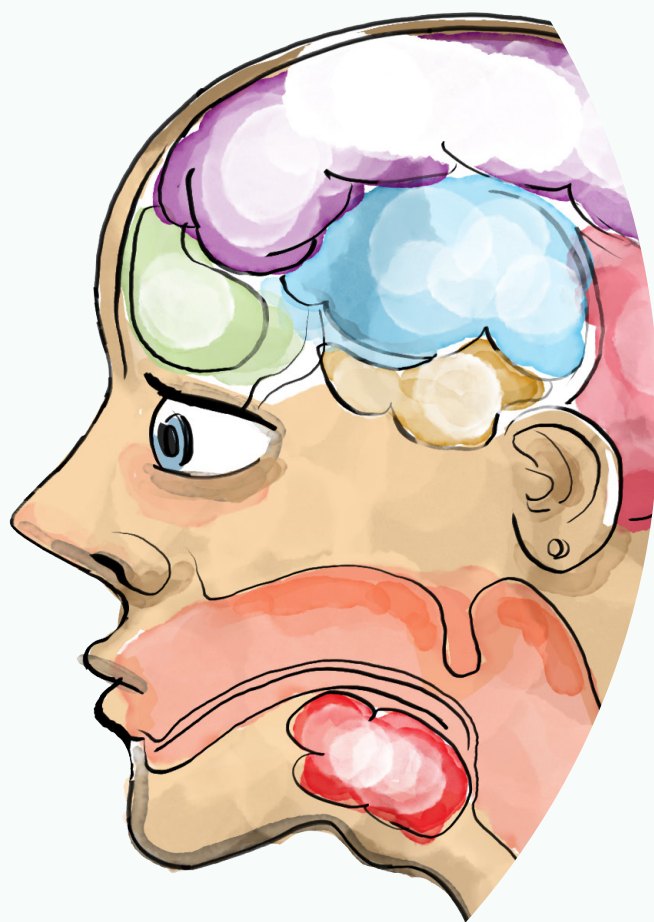
Góðan daginn!	2
Hvað með þessi verkefni?	3
Ólíkir lestextar	4

1. HLUTI	
Upplýsingar	6
Upplýsingar	8
Fræðitexti	12
Myndlæsi	14
Bókmenntir – Skáldsaga	16
Upplýsingar	18
Kortalestur	22
Æviágrip	24
Upplýsingar	26

2. HLUTI	
Upplýsingar	28
Myndlæsi	32
Handbók	34
Handbók	36
Leiðbeiningar	38
Lesendabréf	40
Ljóð	42
Frétt	46
Viðtal	48

3. HLUTI	
Bókmenntir	50
Fræðitexti	54
Þjóðsaga	56
Frásögn	58
Fræðitexti	60
Handbók	62
Fræðitexti	64
Upplýsingar	66

PRIDJI Smellvín

Góðan daginn!

Pú kannt að lesa.

Til hamingju með þá færni. Hún mun koma þér að góðum notum alla ævi. Við upphaf skólagöngu þinnar var þér kennt að lesa. Þú lærðir að þekkja stafi og breyta þeim í hljóð. Því næst fórstu að tengja saman hljóð og mynda orð og þú fórst að lesa hraðar, lesa heilu blaðsíðurnar og alls kyns bækur.

En ertu vel læs?

Sumir telja að það sé nóg að kunna að lesa. Að vera snöggur að lesa orð á blaði eða í bók geri mann fluglæsan. Þá þurfi maður ekki að læra meira um læsi og geti hætt að æfa sig að lesa. Það er sko hreint ekki svo einfalt. Að kunna að lesa er mikilvægur grunnur en læsi er svo miklu, miklu meira ...

Læsi er nefnilega líka:

- að skilja og túlka talmál, ritmál, myndmál, táknmál og samskipti
- að setja í samhengi
- að leggja mat á
- að geta tjáð sig á margvíslegan hátt
- að vera gagnrýnin/n.

Hvað með þessari verkefni?

Öllum textum í bókinni fylgja verkefni. Í fyrsta og þriðja hluta skiptast þau í þrjá flokka:

Lestu og svaraðu

Hér reynir á athyglisgáfu þína. Svörin við spurningunum er að finna í textanum, þú þarft bara að lesa rétt og taka vel eftir.

Lestu milli lína

Í þessum verkefnum er mikilvægt að þú áttir þig á atriðum sem ekki standa með berum orðum í textanum. Hér þarftu að draga ályktanir, túlka, skynja og safna saman upplýsingum.

Lestu ofan í kjölinn

Hér er verið að fara fram á að þú hugsir svolítið um það sem þú varst að lesa. Að þú leggir mat á efnið og tengir það við líf þitt. Að þú skiljir orð og orðasambönd. Að þú mótir þér skoðanir og nýtir það sem þú varst að lesa/læra til að auka við þekkingu þína og hæfni.

Þessi tákn áttu eftir að sjá í öðrum hluta bókarinnar:

– Hér ályktar þú, rannsakar og grúskar.

– Þegar þetta merki kemur upp mun kennari leggja inn verkefni og aðstoða hópinn við að leysa það skref fyrir skref.

– Þessi verkefni vinna tveir eða fleiri saman.

– Hér er ætlast til að þú leysir verkefnið skriflega.

– Verkefni sem eru flutt munnlega, kynningar, leikræn tjáning og virk hlustun.

Ólíkir lestextar

Vissir þú að við lesum ekki alla texta eins?

Við lesum fræðitexta ekki á sama hátt og við lesum bókmenntatexta.

Og við lesum leiðbeiningar ekki á sama hátt og fréttir. Í hvert sinn sem við lesum vinnum við úr upplýsingum sem við fáum úr textanum.

Og upplýsingarnar eru mjög mismunandi. Eina stundina erum við að safna fróðleiksmolum en aðra að drekka í okkur góða sögu.

Upplýsingar gefa okkur vitneskju um hitt og þetta. Dæmi: Hvaða myndir eru í bíó? Hvenær kemur strætó? Hvert er gott að ferðast? Hvar er best að leita að einhverju? Hvað er til sölu? Hér er mikilvægt að nota leitarlestur og skanna textann þar til þú finnur það sem þú leitar að.

Fræðitexti: Fróðleikur um allt milli himins og jarðar. Fræðitextinn getur átt við hvað sem er t.d. tækni, vísindi, hluti, dýr, fólk og tímabil. Fræðitexti kallar á nákvæmnislestur, að finna lykilorð, að gera hugtakakort og að nýta sér lestrar- aðferðina forlestur, lestur og eftirlestur.

Fréttatexti gefur okkur upplýsingar um mikilvæg málefni, áhugaverða atburði og það sem er að gerast í kringum okkur hverju sinni. Fyrirsagnir veita vísbendingar um innihald og efni fréttarinnar. Mikilvægt er að lesa vel fyrirsagnir og myndatexta til að fá gott yfirlit yfir efni fréttarinnar áður en fréttin sjálf er lesin.

Leiðbeiningar útskýra hvernig á að gera eða búa eitthvað til. Þær geta verið bæði skriflegar, munnlegar og myndrænar. Hér þarf að beita nákvæmni í lestri. Taka vel eftir öllu sem þú lest, fylgja textanum í tímaröð og vera viss um að skilja fyrirmælin.

Útskýringar segja okkur t.d.:

- af hverju eitthvað gerist.
- hvernig eitthvað þróast eða breytist.
- hvernig eitthvað virkar.

Hér þarf einnig að beita nákvæmni í lestri og vera viss um að skilja innihaldið.

Bókmenntatextar eru textar sem segja sögu til dæmis í formi skáldsagna, ljóða eða leikrita.

Myndlestur: Einnig kemur fyrir að rýna þarf í teikningar, ljósmyndir og skýringarmyndir (gröf, línurit, kort) og lesa út úr þeim upplýsingar líkt og um texta væri að ræða.

Frásögn er þegar einhver segir frá skálduðum eða raunverulegum atburðum. Dæmi: Sendibréf, lesendabréf, tölvupóstur, ævisaga, viðtal, blogg færsla, dagbók, ferðasaga, endurminning o.s.frv. Bókmennta- og frásagnartextar geta verið ljómandi skemmtilegir og því auðvelt að gleyma sér við lesturinn og njóta. Oft er slíkur lestur kallaður yndislestur.

Orðarýni: Þegar þú rekst á orð sem þú átt erfitt með að skilja skaltu ekki hika við að fletta þeim upp, finna merkingu þeirra og auka þar með orðaforða þinn.

Góður orðaforði er lykill að læsi.

Á næstu blaðsíðum færð þú að æfa alls konar læsi. Ef þú vandar þig, sýnir þrautseigju og leggur þig fram við þjálfunina máttu trúa því að við lok bókar mun læsisfærni þín í lestri á mismunandi texta, vaxa og dafna.

Upplýsingar

Spreyttu þig!

Á ferð og flugi

Hér sérðu flugferðir til og frá Reykjavíkflugvelli í dag og á morgun.

Komur – Reykjavík

Flugnúmer	Frá	Áætlun	Staða
NY019	Ísafjörður (IFJ)	14:00	Lent
NY143	Akureyri (AEY)	16:00	Aflýst
NY349	Egilsstaðir (EGS)	19:15	Áætluð koma 19:05
NY163	Akureyri (AEY)	10:50	Aflýst
NY115	Akureyri (AEY)	10:30	Áætluð koma 10:30
NY329	Egilsstaðir (EGS)	11:25	Áætluð koma 11:35
NY123	Akureyri (AEY)	13:20	Áætluð koma 13:20

Brottfarir – Reykjavík

Flugnúmer	Frá	Áætlun	Staða
NY348	Egilsstaðir (EGS)	16:45	Á áætlun
NY162	Akureyri (AEY)	17:50	Aflýst
NY114	Akureyri (AEY)	08:30	Á áætlun
NY328	Egilsstaðir (EGS)	08:55	Á áætlun
NY122	Akureyri (AEY)	11:20	Á áætlun
NY018	Ísafjörður (IFJ)	12:15	Staðfest brottför 13:15
NY128	Akureyri (AEY)	12:50	Á áætlun

SKILABOÐ FRÁ FLUGFÉLAGINU

RÖSKUN Á FLUGI

Stundum fjúka plönin út í veður og vind. Veðri er einmitt oftast um að kenna ef flug raskast. Hér er yfirlit um hvað er best að gera ef óvænt lykka verður á leið þinni.

SEINKUN

- Þú færð sms og tölvupóst ef flugi seinkar.
- Skilaboðin eru um stöðu flugsins. Við sendum þér líka upplýsingar um hvenær þú átt að mæta.
- „Næstu upplýsingar“ þýðir að þú þarft ekki endilega að mæta á völinn, heldur er verið að kanna flugskilyrði á ákveðnum tíma.
- Þegar brottför er ákveðin færðu skilaboð með brottfarartíma.
- Við staðfestum aðeins brottför ef við erum þess fullviss að flugskilyrðin séu góð.
- Passaðu að skrá rétt símanúmer og netfang þegar þú bókar flugið.

AFBÓKUN

- Ef breyting flugfélagsins á fluginu hentar þér ekki geturðu afbókað flugið þitt.
- Hringdu í síma 570 3030 til þess að afbóka.
- Það er nóg að afbóka áður en endurbókaða flugið fer í loftið. Eins og gefur að skilja er ekki hægt að afbóka flug sem er farið í loftið.
- Þjónustuver opnar klukkan 7 og er opið til 18 alla virka daga. Um helgar er opið frá 8–16.

FLUGI ER AFLÝST

- Því miður gengur þú ekki fyrir í næsta flug ef þínu er aflýst.
- Þú verður endurbókaður/-bókuð í næsta lausa sæti.
- Við bætum við aukavélum eftir þörfum.

Lestu, skoðaðu töfluna og svaraðu

- Frænka þín er á leiðinni til höfuðborgarinnar frá Ísafirði. Klukkan hvað þarftu að sækja hana?

- Afi þinn þarf að komast til Akureyrar með fyrstu vél, helst strax í dag. Þú tekur að þér að panta flug fyrir hann. Kemst afi þinn norður í dag? _____
Klukkan hvað er næsta mögulega flug? _____
- Á morgun kl. 13:20 lendir vél á Reykjavíkflugvelli.
Hvert er flugnúmerið? _____ Hver er staðan á fluginu? _____
- Þú býrð í Reykjavík og átt von á pakka með flugi. Flugnúmerið er NY329.
Hvaðan er vélin að koma? _____
Klukkan hvað lendir vélin? _____
- Í dag hefur öllu flugi til og frá _____ verið aflýst.
- Aðeins ein vél er á undan áætlun. Hvaðan er hún að koma? _____
- Á morgun ætlar þú að skella þér á skíði vestur á Ísafjörð. Flugnúmerið er _____
Hvaða breyting hefur orðið á flugáætlun frá því þú bókaðir flugið? _____

Lestu milli lína

- Flugfélagið lét þig vita af seinkun á fluginu til Ísafjarðar. Hvernig var það gert?

- Af hverju er mikilvægt að skrá rétt netfang og símanúmer þegar þú bókar flugið?

- Þú sérð að flugið sem þú bókaðir er merkt „Næstu upplýsingar“. Hvað þýðir það?
☐ Þú átt að skoða upplýsingar í næstu línu á eftir. ☐ Verið er að skoða flugskilyrði. Bíddu eftir frekari upplýsingum. ☐ Þú átt að hringja strax í flugfélagið til að fá upplýsingar.
- Flug sem þú hefur pantað frestast um sólarhring. Hvað áttu að gera ef þú getur ekki nýtt þér nýja flugtímann? _____

- Farþegi á bókað flug með flugnúmeri NY162 frá Reykjavík. Hann fær skilaboð frá flugfélaginu um að flugi sé aflýst. Á hann öruggt sæti með flugi NY114? ☐ já ☐ nei
Af hverju?/Af hverju ekki?

Lestu milli lína – sjá bls. 70

Upplýsingar

Hvað veistu um Kenía?

Kenía er stórt land í Austur-Afríku. Það liggur að Indlandshafi en á landamæri að Eþíópíu, Sómalíu, Tansaníu, Úganda og Súdan.

LANDAFRÆÐI

Landið er að mestu hálent. Þar er að finna mörg stór og djúp stöðuvötn s.s. Turkana-vatn og Tanganyikavatn en það er annað dýpsta vatn heims. Höfuðborgin Nairobi liggur í 1660 m yfir sjávarmáli og hæsti punktur Kenía er Keníafjall, sem er 5199 m yfir sjávarmáli. Flestir landsmenn búa í grennd við höfuðborgina og hjá Viktoríu-vatni, nálægt landamærum Úganda. Þar eru búsetuskilyrði góð, gott jarðnæði og nægileg úrkoma til að stunda akuryrkju. Einnig búa margir við strandlengjuna.

NÁTTÚRA OG DÝRALÍF

Kenía er mikið ferðamannaland. Flestir koma til að skoða endalausar gresjur sem eru heimkynni framandi dýra eins og fíla, ljóna, gíraffa og flóðhesta. En dýrin vekja líka athygli veiðipjófa. Stjórnvöld hafa á undanförnum árum komið á fót yfir 50 þjóðgörðum til verndar dýralífinu. Þeirra þekktastir eru Masai Mara, Tsavo East og West og Amboseli.

Í STUTTU MÁLI:

Heiti landsins á máli heimamanna:
Jamhuri ya Kenya (Lýðveldið Kenía)

Stjórnarfar: Lýðveldi

Höfuðborg: Nairobi

Fólksfjöldi: Rúmar 50 milljónir manna

Opinbert tungumál: Svahílí (e. swahili)
og enska

Gjaldmiðill: Keníaskildingur

Flatarmál: 580.367 km²

Þjóðartekjur: Landbúnaður, ferðaþjónusta

Útflutningur: Kaffi, te, ananas, blóm

Trú: Kristni, íslam og andatrú, margir ættbálkar halda enn í sína fornu trú og siði.

Þjóðsöngur: Ee Mungu Nguvu Yetu

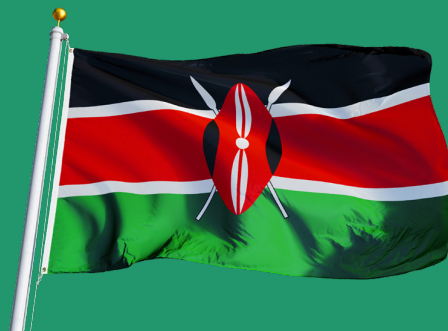
Rótarlén: ke

Skoðaðu Kenía
t.d. á Google Maps.
Kíktu á þá staði
sem talað er um
í textanum.

STJÓRNARFAR

Kenía var nýlenda Breta á árunum 1920 til 1963. Hét áður Breska Austur-Afríka og var undir stjórn Breta frá síðari hluta 19. aldar. Nýlenda er land eða landsvæði sem annað ríki ræður yfir. Nú er þar lýðveldi með forseta og þing sem kallast Bunge.

FÓLK, SAGA OG MENNING

Yfir 60 tungumál eru töluð í Kenía og þar búa meira en 40 þjóðarbrot. Nær allir íbúar tala fleiri en tvö afrísk tungumál og langflestir sameinast um hin opinberu tungumál landsins. Menntun í Kenía er ókeypis og öllum er frjálst að ganga í skóla. Þó er það svo að mörg börn eru einfaldlega of upptekin til að geta sótt skólann. Þau vinna hörðum höndum og hjálpa fjölskyldum sínum við akuryrkju eða annað sem til fellur á heimilunum. Sum þeirra ganga langar leiðir á hverjum degi til þess eins að sækja vatn handa fjölskyldumeðlimum.

Sagnahefð er mikil í landinu. Í gegnum aldirnar hefur vitneskja, saga og siðir borist manna á milli með sögum og söguljóðum.

Vísindamenn telja að uppruna mannsins megi rekja til Norður-Kenía og Tansaníu. Það byggja þeir á fornleifum sem fundist hafa í Turkana Basin í

Kenía. Um er að ræða elstu leifar forfeðra okkar.

Á 17. og 18. öld lentu margir íbúar Kenía í höndum þrælasala. Þeim var rænt af heimilum sínum og aðskildir frá fjölskyldum. Arabar, Evrópubúar og síðar Ameríkanar herjuðu á lönd á austurströnd Afríku og náðu sér í þræla sem voru fluttir til ýmissa landa og nýttir sem vinnuafl. Þrælahald var að mestu lagt af í heiminum um miðja nítjándu öld.

Lestu og svaraðu

1. Búðu til spurningar úr textanum sem passa við svörin.

Svar: Keníaskildingur.

Svar: Kaffi, te, ananas og blóm.

Svar: Tanganyikavatn.

Svar: Í Turkana Basin.

2. Hvar er hæsti punktur Kenía? _____
3. Hversu stórt er landið, að flatarmáli? _____
4. Af hverju búa flestir Keníabúar í grennd við höfuðborgina Nairobi?

5. Hvaða trúarbrögð eru iðkuð í Kenía?

6. Mörg börn ganga ekki í skóla vegna þess að

☐ skólaganga er ekki ókeypis.

☐ þau vilja það ekki.

☐ þau hafa ekki tíma.

☐ þau þurfa að ganga of langt í skólann

Lestu milli lína

1. Í Kenía eru töluð yfir 60 tungumál en íbúar sameinast um opinberu tungumálin. Hvað er átt við með því?
2. Þjóðgarðsverðir þurfa sífellt að vera á verði á gresjunum. Hvers vegna?

4. Paraðu saman:

a. þrælasalar	_____ atvinnuvegur sem skilar þjóðartekjum
b. Jamhuri ya Kenya	_____ þing
c. landbúnaður	_____ þjóðgarður
d. Masai Mara	_____ Evrópubúar
e. Bunge	_____ heitið á svahíli

► **Lestu ofan í kjölinn**

1. Þjóðsöngur Kenía er Ee Mungu Nguvu Yetu. Notaðu netið og finndu íslenska heiti söngsins.

2. Swahili eða svahíli er merkilegt tungumál. Grúskaðu á netinu til að fá frekari upplýsingar um swahili!

Hvað veistu nú þegar?	Ný vitneskja

Ótrúlegt en satt!

Hákarlarokk

Matt Waller, sem býður upp á skoðunarferðir á hákarlaslóðir í Ástralíu, uppgötvaði að hinir stóru hvítháfar laðast að tónlist ástralska rokkbandsins AC/DC. Hann kom vatnsheldum hátölurum fyrir í köfunarbúrum og spilaði valda rokksmelli út í hafið. Fæstir þeirra höfðu nokkur áhrif en þegar hvítháfarnir heyrðu í AC/DC þyrptust þeir að hátölurum og nudduðu kjálkunum upp við þá.

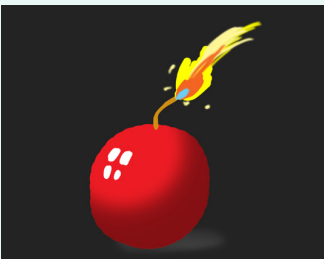
Fimm dauðsföll

Leikarinn Law Lok Lam, sem er frá Hong Kong, dó í fimm sápuóperum í sjónvarpinu á einum sólarhring í apríl 2011. Einn karakterinn dó í slagsmálum, annar veiktist og kastaði upp blóði þar til hann lést, þriðji lést einnig úr veikindum og þó að hinir tveir dæju ekki í mynd ræddu aðrar persónur þáttanna um dauða þeirra.

Gítarmarabon

Írinn Dave Brown sló, 17. júní 2011, heimsmet í því að spila lengst í einu á gítar. Þá hafði hann spilað á fimm daga löngum tónleikum, eða í 114 klukkutíma og 20 mínútur. Hann hóf leikinn á lagi Dusty Springfield „Son of a Preacher man“ og 1372 lögum síðar tók hann lokalagið, „With or Without You“ með U2.

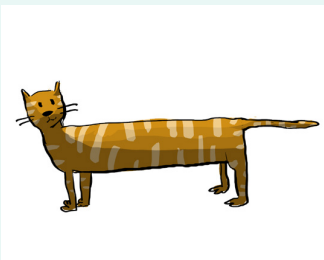
Stríðsferðir

Svissnesk ferðaskrifstofa býður upp á frí á hættulegustu stríðssvæðum í heimi. Hjá Babel-ferðum er hægt að kaupa pakkaferðir til Íraks, Súdans og Sómalíu og ferðalangar geta eytt jólunum í Afganistan eða fagnað nýju ári í Íran. Sem dæmi kostar 45 daga ferð til Afganistan rúmlega 30 þúsund dollara og þá eru tryggingar ekki innifaldar í verðinu.

Drápsplanta

Kjötætuplanta í lystigarði á Englandi drap eitt sinn og át smáfugl. Þetta er aðeins annað tilfellið sem vitað er um í heiminum þar sem planta étur fugl. Innan í blöðku plöntunnar er vökvakennt efni sem laðar skordýr að og fuglinn hallaði sér líklega of langt fram þegar hann var að elta eitt slíkt og festist í slímugu, vaxkenndu yfirborði plöntunnar. Þaðan féll hann í ensímauppsprettuna neðst í blöðkunni. Stórar kjötætuplöntur, eða Venusargildrur, éta stundum rottur og froska og geta fullmelt kjötbita á nokkrum dögum.

Langur köttur

Bandaríkjamennirnir Robin Hendrickson og Eric Brandsness eiga köttinn Stewie, fimm ára gamalt fress, sem er 1,2 m langur frá snoppu að rófuenda.

Þú getur lesið fleiri ótrúlegar sögur í bókaflöknum Ripley's – Ótrúlegt en satt!

Lestu og svaraðu

- AC/DC er ☐ hljómsveit ☐ hákarlategund ☐ rokkhátalari
- Matt Waller frá _____ býður upp á ferðir á _____.
- Leikari frá Hong Kong átti undarlegan dag árið 2011. Hvað gerðist?

- Svarið við spurningunni er: *Þeir stóðu yfir í fimm daga*. Hver er spurningin?

- Geta jurtir verið kjötætur? ☐ já ☐ nei
- Hvað étur stundum rottur og froska og getur fullmelt kjötbíta á nokkrum dögum.

- Í textanum koma 11 lönd við sögu. Hvað lönd eru það?

Lestu milli lína

1. Satt eða ósatt	satt	ósatt
Þú getur eytt jólanum á stríðssvæðum í Sviss.	☐	☐
Ferðatryggingar eru ekki innifaldar í ferðum hjá Babel.	☐	☐
Kettir geta orðið yfir metri að lengd.	☐	☐
Vitað er um mörg tilvik þar sem kjötætuþlöntur éta fugla.	☐	☐
Hákarlar við strendur Ástralíu virðast dýrka alla rokkónlist.	☐	☐
- Hvað var það við hegðun hvítháfanna sem gaf Matt Waller vísbendingu um að þeim líkaði tónlistin? _____
 - Hversu mörg lög alls náði hljóðfæraleikarinn að spila á 114 klukkutímum og 20 mínútum?

Lestu ofan í kjölinn

- Af hverju heldur þú að titillinn Ótrúlegt en satt hafi verið valinn á greinina? Finnst þér hann passa við? Dettur þér í hug annar flottur titill?

- Eitt þeirra landa sem koma fyrir í textunum er líka heimsálfa. Það er _____

Myndlæsi

Þpreyttu þig!

Rýndu í myndina!

Mynd segir meira en þúsund orð. Skoðaðu myndina vel, rýndu í smáatriðin og svaraðu svo spurningunum.

Lestu og svaraðu

1. Hvað eru margar manneskjur á myndinni? _____
2. Á vegg, vinstra megin á myndinni er haldið utan um ákveðna mælingu. Hvað finnst þér líklegt að verið sé að mæla? _____

Lestu milli lína

1. Mynd segir meira en þúsund orð. Hvað þýðir það? _____
2. Af hverju skyldi stelpa sem situr við borðið, með rauðar slaufur í hárinu, vera byrjuð að borða servíettuna sína? _____

3. Við hlið stúlkunnar með rauðu slaufurnar situr kona í fjólublárri peysu. Hvað má lesa úr svip hennar?

4. Hvaða gæludýr á fjölskyldan sem sést á myndinni? _____

5. Hvers vegna er fólkið á myndinni að hittast og hvað sérðu sem styður svar þitt?

6. Skoðaðu vel svipbrigði stúlkunnar með hreindýrshornin fremst á myndinni og konunnar með hvítu svuntuna. Skoðaðu orðin hér fyrir neðan. Skrifaðu **S** ef þér finnst þau eiga við svip stúlkunnar og **K** ef þér finnst þau eiga við svip konunnar. Stundum getur sama lýsingarorðið átt við þær báðar.

_____ glöð	_____ undrandi	_____ skelfingu lostin
_____ himinlifandi	_____ furðulostin	_____ hissa
_____ vandræðaleg	_____ eftirvæntingarfull	_____ frá sér numin

7. Finnur þú orð sem þér finnst lýsa þeim betur en orðin hér fyrir ofan? Skrifaðu hér á línuna:

► Lestu ofan í kjölinn

1. Af hverju heldur þú að stelpa fremst á myndinni sé svona glöð á meðan aðrir virðast meira undrandi en glaðir?

2. Ímyndaðu þér að þú sért stelpa með hreindýrshornin. Þú horfir inn í herbergi sem er líkast til eldhús. Teiknaðu það sem þú sérð og/eða skrifaðu 1–2 málsgreinar sem lýsa myndinni.

Bókmenntir – Skáldsaga

Spreyttu þig!

Hér á eftir kemur brot úr skáldsögunni *Úlfur og Edda – Dýrgripurinn*. Höfundurinn, Kristín Ragna Gunnarsdóttir, nýtir norrænar goðsagnir í þessari bókaseríu sem fjallar um stjúpsystkinin Úlf og Edda. Í bókunum færir hún börn nútímans inn á svið goða, gyðja og jötna á frumlegan og skemmtilegan hátt.

Úlfur og Edda – Dýrgripurinn

Börnin stóðu fyrir framan Þorláksbúð. Þau sáu engan á ferli og dyrnar að torfbænum voru læstar. Edda opnaði leðurtösku Odds, tók upp mjóa töng, renndi henni inn í lásinn og sneri. En ekkert gerðist. Úlfur greip vír, beyglaði hann og lét hann hringla í skráargatinu. Svo kippti hann í vírinn og það heyrðist smellur.

„Hvernig fórstu að þessu?“ spurði Edda.

„Ég sá þetta í bíómynd,“ sagði Úlfur en virtist vera jafn hissa og Edda þegar dyrnar opnuðust.

Glugginn á gaflinum varpaði ljósrák inn í húsið.

„Hvar sástu Guðbrand hverfa?“

„Þarna,“ sagði Úlfur og benti til hliðar við lítið altarpúlt sem stóð inni í enda.

Börnin skoðuðu gólfjalirnar við púltið. Þær voru merkilega skítugar miðað við að húsið var nýtt og alltaf lokað. Úlfur hoppaði á fjölunum og Edda kannaði allar raufir á milli þeirra.

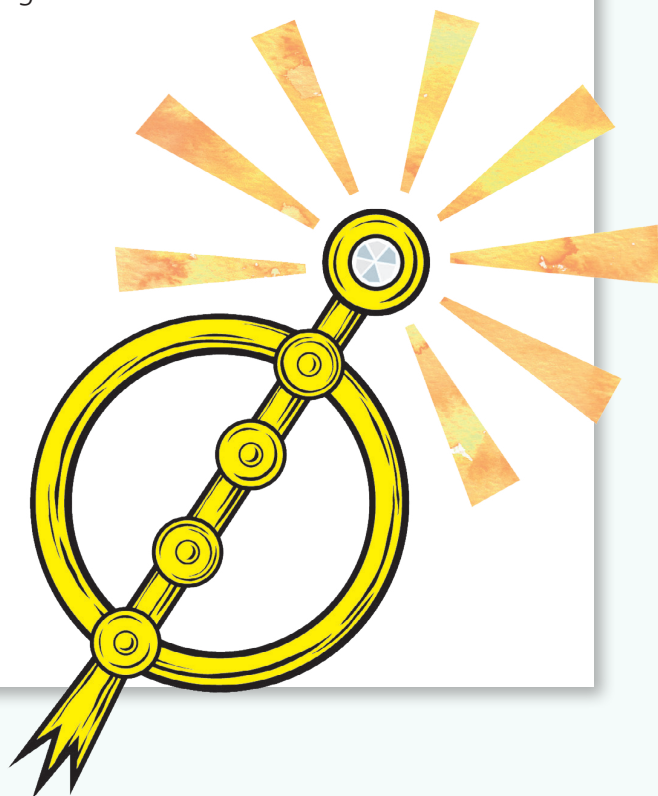
„Ertu viss um að það hafi verið hér?“

„Alveg viss,“ sagði Úlfur. Hann stakk hausnum á milli fótanna á sér til að sjá allt á hvolfi. „Hann hvarf barasta ofan í gólfið við hliðina á þessum kassa.“

„Þetta er altari,“ sagði Edda. Hvítur dúkur lá ofan á altarpúltinu og hékk niður með

hliðunum. Hún þreifaði meðfram köntunum undir honum. Á einum stað var ójafna. „Það er gat hérna,“ sagði hún og hjartað tók kipp.

Hún stillti farsímann sinn á vasaljós og rétti Úlfi. Hann beindi ljósgeislanum að gatinu. Í fyrstu leit þetta út eins og kvistur í viðnum en inni í holunni leyndist lítill járnhringur. Edda tók töng með krók á endanum úr tösku Odds og notaði hana til að toga í hringinn. Það heyrðist smellur og altarið sveiflaðist til hliðar. Þar sem púltið hafði áður staðið var nú ferhyrnt op ofan í gólfið.

Lestu brotið úr sögunni *Úlfur og Edda – Dýrgripurinn*

Hvaða flokk heldur þú að skáldsagan falli undir? Dragðu hring utan um alla þá flokka sem þér finnast líklegir:

Gamansaga

Spennusaga

Dramasaga

Sorgarsaga

Ævintýri

Hrollvekja

Draugasaga

Lygasaga

Ævisaga

Fantasía

Þjóðsaga

Prakkarasaga

Notaðu ímyndunaraflið:

Í sögubrotinu kemur fram að Edda er með leðurtösku sem einhver Oddur á.

Hver gæti þessi Oddur verið?

Hvernig ætli Edda hafi fengið töskuna í sínar hendur?

Sýndu:

Gefum okkur það að Úlfur og Edda ákveði að fara niður í opið ofan í gólfið. Teiknaðu mynd af því sem blasir við þeim þegar þau koma á nýjan stað.

Úlfur og Edda – Dýrgripurinn framhald ...

Úlfur beindi ljósinu að viðarstiga sem lá niður á við. „Þú ert ekki vera fyrstur.“

„Þú sem þarft alltaf að vera á undan,“ sagði Edda og starði ofan í tómið. Hún fékk skjálfta í hnén og fann svita spretta fram á enninu.

„Jæja þá.“ Úlfur rétti Eddu símann. „Þú verður þá að lýsa mér leið. Ég þoli ekki myrkur,“ sagði hann og klifraði ofan í svart-holið. Eftir smá stund heyrðist hann kalla.

Edda setti farsímann í leðurtösku Odds, batt hana í annan endann á treflinum sínum og lét hann síga niður til Úlfs. Um leið og Úlfur lýsti upp stigann byrjaði Edda að fikra sig fram af brúninni. Hún fann fyrir fyrsta þrepinu, hélt dauðahaldi í tröppurnar og prílaði varlega af stað. Það rifjaðist upp fyrir henni á leiðinni að Þorláksbúð var byggð ofan á gömlum gröfum. Hún bjóst við að sjá bein og tennur skaga út úr moldarveggjunum. Kannski ættu þau að snúa við. Ef til vill fór Guðbrandur alls ekki þessa leið. En allt í einu var hún komin niður og fætur hennar sukkur ofan í drullu. Héðan kom þá forug slóð Guðbrands.

Einmitt þegar hún þorði að anda léttar heyrðist þungur skellur að ofan.

Altarispúltið hafði sveiflast aftur á sinn stað. Þau voru lokuð inni.

„Eru þetta þessir undirheimar?“ spurði Úlfur.

Edda fann kryddaðan ilm af rakspíra í bland við moldarlyktina. „Guðbrandur var hér,“ sagði hún og hellti úr tösku Odds ofan í bakpokann sinn. Svo tók hún símann af Úlfi. „Komdu. Við finnum hann.“

Þessi jarðgöng voru ekki jafn vel hlaðin og göngin undir kirkjunni og við enda þeirra voru engar dyr út í dagsljósið. Undirgöngin náðu lengra en ljóskeilan og börnin gengu þögl af stað. Þau tóku hverja beygjuna á fætur annarri en rangalinn virtist endalaus.

„Þetta hljóta að vera neðanjarðargöngin á kortinu hennar ömmu Eddu,“ sagði Úlfur. Hann dró blaðið upp úr vasanum á spædermangallanum ásamt silfraða kompásnum.

„Já, en þú kannt ekki á áttavita,“ sagði Edda.

„Jú, víst. Við förum beint í norður,“ tilkynnti hann.

„Vonandi ekki norður og niður,“ muldraði Edda og sleit af honum kortið.

Langar þig að lesa bækurnar um Úlf og Edda? Það eru komnar út þrjár bækur um þau.

KANNAÐU MÁLIÐ!

Lestu og svaraðu

1. Hvað rifjast upp fyrir Eddu þegar hún fetar sig niður stigann?

2. Jarðgöngin voru betur hlaðin en göngin undir kirkjunni. ☐ satt ☐ ósatt

3. Í hvaða átt ákveða þau að ganga í lok textabrots?

Lestu milli lína

1. *Hún fékk skjálfta í hnén og fann svita spretta fram á enninu.* Hvernig leið Eddu?

2. Hvað var það sem sannfærði Eddu um að Guðbrandur hefði verið á sama stað og þau?

3. Hvað þýðir orðið *kompás*?

4. Raðaðu atburðarásinni í tímaröð með því að setja tölustafina 1–5 fyrir framan línurnar í réttri tímaröð:

_____ Edda fer niður í gegnum opið á gólfinu.

_____ Edda er sannfærð um að Guðbrandur hafi verið á sama stað og þau.

_____ Þau skoða kortið frá ömmu.

_____ Altarispúltið sveiflast aftur á sinn stað og þau eru lokuð inni.

_____ Úlfur fer niður í gegnum opið á gólfinu.

Lestu ofan í kjölinn

1. Hvort heldur þú að sé eldra, Úlfur eða Edda?

☐ Úlfur ☐ Edda

2. Af hverju? _____

3. Upplýsingaleit – Höfundur bókarinnar er Kristín Ragna Gunnarsdóttir. Flettu upp nafninu hennar á netinu og finndu upplýsingar um eftirfarandi:

Menntun:	Önnur verk höfundar (sem höfundur og/eða myndskreytir):	Verðlaun eða viðurkenningar:

Upplýsingar

Spreyttu þig!

Smáauglýsingar

Hægt er að senda inn smáauglýsingar á samfélagsmiðla, í ýmis dagblöð eða hengja þær upp, t.d. á upplýsingatöflur í verslunum. Í smáauglýsingum reynir fólk að ná athygli með fáum orðum.

Óska eftir vespu

Óska eftir að kaupa rafmagnsvespu, ekki eldri en árgerð 2016. Má kosta allt að 80 þ. Svala s. 999 2288

Bækur til sölu

Fékk fimm eins bækur með Passíusálmum Hallgríms Péturssonar í fermingargjöf. Fara fyrir lítið. Unnur, sími 999 5833

Aðstoð við heimanám

Tek að mér að aðstoða grunnskólanemendur við heimanám. Er kennaramenntuð og hef reynslu af því að kenna í 4.-7. bekk. Er með aðstöðu á bókasafni bæjarins. Sigrún, sigrun@kennari.is s. 999 3737.

Íbúð til leigu

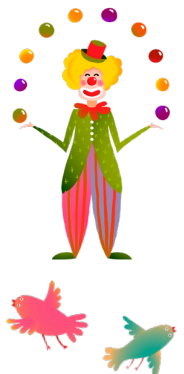
75 fm íbúð til leigu í Naustahverfinu. Tvö svefnherbergi, sérinngangur og litlar svalir. Íbúðin er laus um næstu mánaðamót. Leiguverð er 110 þúsund með hita og rafmagni. Fyrirspurnir í síma 999 6764 eða í netfangið jona@island.is.

Lyklar fundust!

Lyklar fundust fyrir framan sundlaugina. Þeir eru á lyklakippu með skopparabolta. Sá sem telur sig eiga lyklna getur lýst þeim betur í afgreiðslu sundlaugarinnar til að fá þá afhenta.

Mig vantar vin

Hæ, ég heiti Óliver og er 4ra ára og okkur fjölskylduna vantar aðstoð. Ég er búinn í leikskólanum klukkan fjögur og mig vantar einhverja góða manneskju til að sækja mig, fara með mig heim til mín og leika við mig þar til pabbi er búinn að vinna. Viltu vera memm? Hringdu þá í pabba minn, hann heitir Jónas. Síminn hans er 999 8666.

Rækja er týnd

Kísan okkar, hún Rækja, er týnd. Við höfum ekki séð hana í viku. Hún er bröndóttur skógarköttur og venjulega mjög gæf. Fundarlaun. Fjölskyldan Skógarbæ 25 s. 999 3377

VANTAR ÞIG BARNAPÖSSUN?

Tek að mér barnapössun.

Ég er fimmtán ára, hef lokið námskeiðinu Börn og umhverfi hjá Rauða Krossinum og á sjálfur tvö yngri systkini. Get passað á daginn í sumar og á kvöldin frá og með hausti. Hlakka til að heyra frá ykkur.

Mummi, sími 999 1127.

Bý í Hlíðunum hjá mömmu og pabba.

► Lestu og svaraðu

1. Hver svarar ef hringt er í númer 999 5833 samkvæmt auglýsingunni?

2. Fyrir hvaða orð stendur bókstafurinn s. þegar hann er framan við tölustafi í smáauglýsingunum?

► Lestu milli lína

1. Eftir hverju er fólk að leita sem hringir í Jónu vegna hennar smáauglýsingar?

2. Hvaða tvær auglýsingar getum við parað saman þannig að báðir aðilar sem auglýstu fái það sem þeir óska eftir?

3. Hvað þarf viðkomandi sem hefur týnt lyklakippunni að gera til að fá lyklana sína til baka?

4. Hvers vegna heldur þú að viðkomandi þurfi að gera það?

5. Paraðu saman það sem við á:

a. Löngun í rafmagnsvespu	_____ Fermd
b. Rækja	_____ Getur leigt íbúð næstu mánaðamót
c. 999 1127	_____ Fastur á lyklakippu
d. Unnur	_____ Hefur aðstöðu á bókasafni
e. sigrun@kennari.is	_____ Búsettur í foreldrahúsum
f. Óliver Jónasson	_____ Týnd
g. Skopparabolti	_____ Nemandi í leikskóla
h. 999 6764	_____ Símanúmer 999 2288

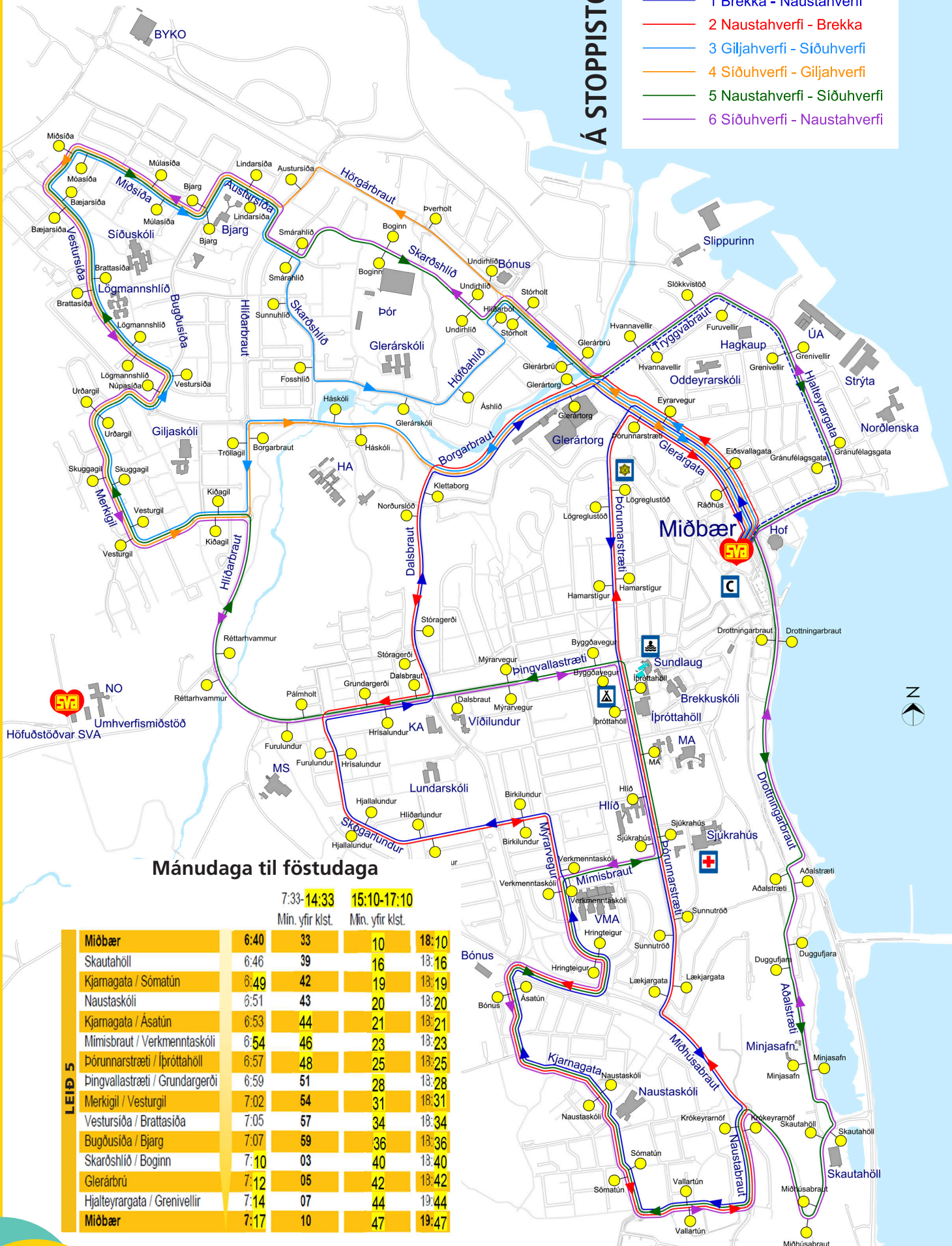
► Lestu ofan í kjölinn – sjá bls. 70

Kortalestur

Á STOPPISTÖÐINNI

Leiðakerfi SVA

- Biðstöð
- 1 Brekka - Naustahverfi
- 2 Naustahverfi - Brekka
- 3 Giljahverfi - Síðuhverfi
- 4 Síðuhverfi - Giljahverfi
- 5 Naustahverfi - Síðuhverfi
- 6 Síðuhverfi - Naustahverfi

Mánudaga til föstudaga

7:33-14:33 15:10-17:10
Mín. yfir klst. Mín. yfir klst.

Leið 5	Miðbær	6:40	33	10	18:10
	Skautahöll	6:46	39	16	18:16
	Kjarnagata / Sómatún	6:49	42	19	18:19
	Naustaskóli	6:51	43	20	18:20
	Kjarnagata / Ásatún	6:53	44	21	18:21
	Mimisbraut / Verkmennaskóli	6:54	46	23	18:23
	Þorunnarstræti / Íþróttahöll	6:57	48	25	18:25
	Pingvallastræti / Grundargerði	6:59	51	28	18:28
	Merkigil / Vesturgil	7:02	54	31	18:31
	Vestursíða / Brattasíða	7:05	57	34	18:34
	Bugðusíða / Bjarg	7:07	59	36	18:36
	Skarðshlíð / Boginn	7:10	03	40	18:40
	Glerárbrú	7:12	05	42	18:42
	Hjaltayrargata / Grenivellir	7:14	07	44	18:44
	Miðbær	7:17	10	47	18:47

Lestu og svaraðu

1. Skoðaðu leiðakortið. Þekkirðu staðinn? Hvar ertu stödd/staddur á landinu?

2. Hvað tákna gulu punktarnir á kortinu? _____

3. Hversu margar eru strætisvagnaleiðirnar um bæinn? ☐ 3 ☐ 5 ☐ 6

4. Leiðin Naustahverfi – Brekka er auðþekkjanleg á kortinu.

Hún er merkt með _____ lit.

5. Allir vagnarnir hefja og ljúka ferðum á sama stað. Hvað kallast sá staður?

6. Leið 5 leggur af stað frá Miðbæ. Hver er

þriðja stoppistöð? _____

tíunda stoppistöð? _____

næstsíðasta stöðin? _____

Lestu milli lína

1. Þú hefur lokið skóladeginum í Giljaskóla og tekur strætó við Borgarbraut. Leiðin liggur í verslunarmiðstöðina við Glerártorg. Hvaða strætóleið áttu að taka? _____

2. Þú ert stödd/staddur við sjúkrahúsið og þarft að komast í Naustaskóla.

Hvaða leiðir koma þér á leiðarenda?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6

Hvaða vagn er fljótastur á leiðarenda? _____

Hvaða vagn fer lengstu leiðina að skólanum? _____

3. Skoðaðu tímatöfluna hjá leið 5.

Klukkan er nú 08:30 á miðvikudagsmorgni. Þú ert við Skautahöllina. Hvað er langt þar til strætó kemur? _____

4. Klukkan er orðin 18:10 og æfingu er lokið.

Þú tekur fimmuna frá Þórunnarstræti/Íþróttahöllinni og í Miðbæ. Hversu langt er þar til vagninn kemur á stoppistöðina?

5. Klukkan hvað lýkur leið 5 ferð sinni á virkum dögum?

Lestu ofan í kjölinn – sjá bls. 71

Flugkappinn Amelia Earhart

1897

Amelia Mary Earhart fæddist í Kansas í Bandaríkjunum þann 24. júlí. Foreldrar hennar voru Edwin og Amy Earhart. Amelia ólst upp í bænum Atchison ásamt yngri systur sinni Muriel.

1907

Edwin Earhart fór með dætur sínar á bæjarhátíð í Iowa. Þar sá Amelia flugvél í fyrsta skipti. Flugvélin kveikti ekki áhuga hennar þá og hún hafði engan áhuga á að fara í flugferð þrátt fyrir hvatningu föður síns.

1917

Fjölskyldan flutti oft og Amelia sótti marga skóla. Hún hafði mikinn áhuga á efnafræði en fann sig ekki í námi. Í jólafríi heimsótti Amelia systur sína sem þá bjó í Torontó í Kanada. Fyrri heimsstyrjöldin stóð sem hæst og ungir menn sneru margir særðir heim af vígvellinum. Amelia vildi leggja sitt af mörkum. Hún gekk til liðs við Rauða krossinn og vann sem sjálfboðaliði á herspítala.

1918

Í Toronto fór Amelia ásamt vinkonu sinni á flugsýningu. Þar kviknaði áhugi hennar á flugi. Spænska veikin stakk sér niður í Toronto. Amelia var ópreytandi í sjálfboðastarfi sínu og hjúkraði sjúklingum af alúð. Loks veiktist hún sjálf og lá mikið veik í nokkra mánuði. Hún var lengi að ná sér en notaði tímann til að lesa og kynna sér vél-virkjun.

1920

Ameliu var boðið í sína fyrstu flugferð. Ferðin tók ekki nema 10 mínútur en nægði til að sannfæra Ameliu um að hún vildi leggja flugið fyrir sig.

1921

Í heilt ár vann Amelia hörðum höndum við ýmis störf og lagði fyrir til að komast í flugnám. Þann 3. janúar rættist draumurinn og hún fór í sinn fyrsta flugtíma.

1928

Flugmennirnir Wilmeer Stultz og Louis E. Gordon flugu frá Nýfundnalandi til Wales í Bretlandi. Ameliu var boðið með en einungis sem farþega þar sem hún hafði ekki öðlast nægilega reynslu í blindflugi. Ferðin gekk ekki þrautalaust fyrir sig og tók 20 klukkustundir og 40 mínútur. Þar með varð Amelia fyrsta konan til að fljúga yfir Atlants-hafið.

1932

Amelia flaug aftur yfir Atlantshafið. Í þetta skipti varð hún fyrsta konan til að fljúga þessa leið sjálf.

1937

Amelia var staðráðin í að verða fyrsta konan til að fljúga í kringum jörðina. Hún lagði af stað í vél sinni Lockheed Electra frá Oakland á vesturströnd Bandaríkjanna. Hún flaug þvert yfir landið til Miami. Þaðan lá leiðin yfir Atlantshafið, Afríku og til Ástralíu. Því næst flaug hún til Lae í Nýju-Gíneu. Þaðan var ætlunin að fljúga aftur til Bandaríkjanna.

Þegar hér var komið sögu hafði Amelia lagt að baki 35.000 kílómetra og átti einungis 11.000 km eftir, þvert yfir Kyrrahafið. Stutt flug en áhættusamt. Amelia var hvergi bangin. En eitthvað fór úrskeiðis.

Að morgni 2. júlí námu loftskýtamenn á skipinu Itasca sem státt var á Kyrrahafi talstöðvarsendingu frá Ameliu. Hún var að verða bensínlaus og leitaði í örvæntingu að lendingarstað sem ekki var auðfundinn á hafi úti. Samband rofnaði og áhafnarmeðlimir sáu ekki til vélarinnar. Síðan hefur ekkert til hennar spurst, eða hvað?

Lestu og svaraðu

1. Skrifaðu rétt ártal á línurnar.

1917	_____	Amelia flýgur fyrst kvenna yfir Atlantshaf.	1937
	_____	Fyrsta flugferðin.	1928
	_____	Stutt stopp í Nýju-Gíneu. Amelía flýgur af stað yfir Kyrrahafið.	
1921	_____	Amelia eyðir jólafríinu í Torontó.	1907
	_____	Amelia neitar að fara í flugferð.	1918
	_____	Fyrsta kona yfir Atlantshafið í flugvél.	
	_____	Draumur rætist í janúar.	1897
	_____	Edwin og Amy eignast dóttur.	1932
1920	_____	Flugsýning er haldin í Torontó. Amelia fær spænsku veikina.	

Lestu milli lína

- Árið 1928 sendi Amelia frá sér bókina 20 klukkustundir og 40 mínútur. Sú bók fjallar um

- Amelia lagði sitt af mörkum í fyrri heimsstyrjöldinni. Hvaða starfi sinnti hún?

- Hvaða reynslu hafði Amelia öðlast árið 1932 sem gerði henni kleift að verða fyrst kvenna til að fljúga sjálf yfir Atlantshafið?

- Amelia setti sér háleitt markmið eftir Atlantshafsflugið. Hvert var það markmið?

- Aðeins 11.000 km voru eftir af heimsfluginu. Hvers vegna voru þeir áhættusamir?

- Hvernig leist Ameliu á að fljúga yfir Kyrrahafið? _____

Lestu ofan í kjölinn

- Ýmsar kenningar eru uppi um örlög Ameliu. Grúskið í bókum, á neti, skoðið fréttir og lesið ykkur til. Komið með ykkar kenningu um hvað gerðist þennan örlagaríka dag árið 1937. Kynnið fyrir bekknum.

Upplýsingar

Spreyttu þígi!

Umboðsmaður barna er með heimasíðuna www.barn.is þar sem þú getur fundið ýmsar upplýsingar um réttindi og hagsmuni barna á Íslandi. Þú getur lesið þér til um Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna og undir flípanum *Börn og unglingar* finnur þú svör við ýmsum spurningum sem ef til vill brenna á þér.

Hvenær má ég hvað?

Eftir því sem börn eldast öðlast þau meiri rétt til að hafa áhrif á eigið líf en að sama skapi eykst ábyrgð þeirra.

6 ára

- Börn, 12 ára og yngri, mega ekki vera á almannafæri eftir klukkan 20 nema í fylgd með fullorðnum. Á tímabilinu 1. maí til 1. september lengist útivistartíminn um tvær klukkustundir.
- Barn á rétt á og er skylt til að sækja skóla frá 6 ára aldri að jafnaði.
- Barn sem hefur verið ættleitt á rétt á að fá að vita um ættleiðinguna fyrir 6 ára aldur eða fyrr ef það hefur þroska til.

10 ára

- 1. júní á því ári sem barn verður 10 ára má það fara eitt í sund. Það er á byrgð foreldra að senda barn sem ekki kann að synda eitt í sundlaug.

12 ára

- Barn sem er orðið 12 ára þarf að samþykkja að einhver ættleiði það.
- Barn sem er orðið 12 ára þarf sjálft að samþykkja breytingu á nafni.
- 12 ára barn á rétt á því að tjá sig um þá læknismeðferð sem læknir vill veita því. Þó á alltaf að hlusta á skoðanir yngri barna.
- 12 ára barn á alltaf rétt á því að segja skoðun sína á því hvort það vill vera áfram í trúfélagi með foreldrum eða skipta um trúfélag. Þó á alltaf að hlusta á skoðanir yngri barna.

13 ára

- Unglingar á aldrinum 13 til 16 ára skulu ekki vera á almannafæri eftir klukkan 22, séu þeir ekki á heimferð frá viðurkenndri skóla-, íþrótt- eða æskulýðssamkomu. Á tímabilinu 1. maí til 1. september lengist útivistartíminn um tvær klukkustundir.
- Unglingar 13–14 ára mega vinna létt störf í allt að 2 klst. á dag á starfstíma skóla en 7 klst. á dag utan starfstíma skóla. Þeir mega ekki vinna á milli kl. 20 til kl. 06 á morgnana og eiga rétt á a.m.k. 14 klst. hvíld á sólarhring.

Lestu og svaraðu

1. Hversu gamall þarf maður að vera til að mega fara einn í sund? _____
2. Hvað má barn, 12 ára eða yngra, vera lengi eitt úti á kvöldin í desember?

3. Hvað má unglingur á aldrinum 13-16 ára vera lengi einn úti á kvöldin í júní? _____
4. Á hvaða tímabili lengist útivistartími barna?

Lestu milli lína

1. Hvað þýðir *Barn á rétt á og er skylt til að sækja skóla frá 6 ára aldri að jafnaði*? Merktu við réttan valmöguleika:
☐ Barn getur valið hvort það fari í skóla frá 6 ára aldri að jafnaði.
☐ Barn verður að fara í skóla frá 6 ára aldri að jafnaði.
2. Þú ert 13 ára og forráðamaður þinn ætlar að breyta nafni þínu þó svo að þú sért ekki sátt/ur við það. Má hann það? ☐ já ☐ nei
3. Þú ert 13 ára og þig langar að vinna í tvo tíma, á hverjum degi eftir skóla. Máttu það ☐ já ☐ nei
4. Þig langar líka að vinna á laugardagskvöldum og vaktirnar sem þú getur fengið eru frá klukkan 18:00–22:00. Máttu það? ☐ já ☐ nei

Lestu ofan í kjölinn

1. Skoðaðu orðið útivistartími. Þetta er samsett orð úr þremur orðum. Hvaða þrjú orð mynda orðið útivistartími? _____
2. Hvað þýðir orðið útivistartími?

3. Skoðaðu vel þessar upplýsingar um hvað má á hvaða aldri. Hverju ertu sammála og hverju ertu ósammála og af hverju?

Sammála

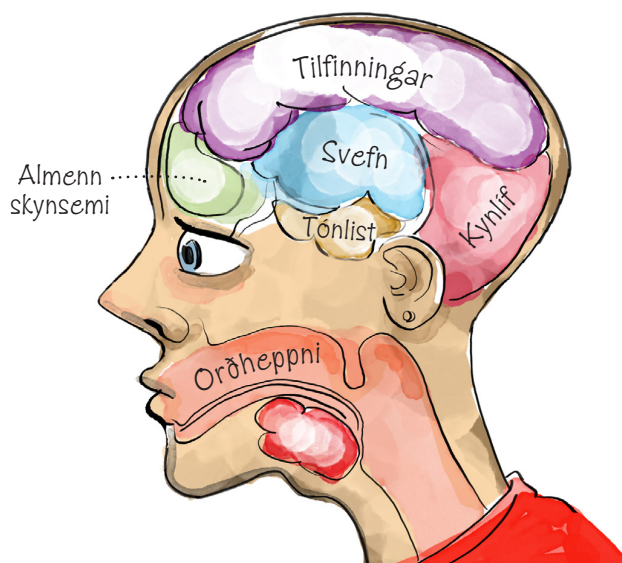
Ósammála

Upplýsingar

Mannsheilanum er skipt í tvo hluta, *hvelaheilann* (*cerebrum*) og *litla heila* (*cerebellum*).

Hvelaheilanum er skipt í *hægra* og *vinstra* heilahvel og hann er þannig uppbyggður að vinstri hluti heilans stjórnar hægri hluta líkamans og öfugt. Litli heili er útvöxtur úr heilastofninum og liggur neðanvert við hvelaheilann.

Kæra barn.

Nú nálgast táningsárin á ógnarhraða.

Þú tekur ef til vill eftir breytingum á líkama þínum. Auk þess hefur gæta þín í athöfnum daglegs lífs aukist og þú ert frjálsari og sjálfstæðari en þú varst á yngri árum. Kannski hefur þú ekki orðið var/vör við neitt af þessu og telur að líf þitt og líkami sé bara alveg eins áður ... sem er allt í lagi því öll þroskumst við og breytumst á misjöfnum hraða.

En eitt er það sem hefur líklega ekki farið fram hjá þér. Það eru breytingarnar sem hafa smátt og smátt orðið á fullorðna fólkinu í kringum þig.

Það er sennilega orðið fulla og uppstökkara en áður og hefur að mestu tapað kímniþáfunni. Það skilur ekki alltaf hvað þú ert að reyna að segja, hefur ekki hugmynd um hvernig þér líður og er sífellt að reyna að stjórna þér. Fyrir svo utan allt það. Hver nennir eiginlega að tuða svona mikið?

Þú kannast við eitthvað af þessu, ekki satt? Jú, einmitt. Það grunaði mig.

En örvaentu eigi! Þetta lagast. Hinir fullorðnu munu jafna sig og verða sjálfum sér líkir aftur. Eftir rúmlega 10 ár. Þegar þú nálgast 24. aldursárið.

En viltu vita ástæðu þessara breytinga á annars ágætu fullorðnu fólki í lífi þínu? Svarið er svolítið langt. Þú verður að lesa til enda til að skilja samhengið. Ekki bugast við lesturinn!

Jú, sjáðu til eitt af undrum unglingsáranna er að stýrikerfið sem kallast heili tekur rosalegum breytingum. Á þessum tíma aftengjast heilafrumur sem ekki eru lengur í notkun en um leið styrkjast þær tengingar sem við notum og nýjar verða til.

Það er nánast eins og þú sért að fá nýja allsherjar uppfaerslu og allir sem hafa komið nálægt tölvum og snjallsímum vita að slíkt ferli tekur dágóðan tíma. Á meðan á uppfaerslunni stendur fer unglingurinn, þú, oft og á tíðum að hegða sér og hugsa öðruvísi en hann er vanur.

Líkamlegur þroski

Heilastöðin sem stýrir líkamsvexti er fyrst til að taka þroskastökk. Breytingar á líkamanum eru því líklega það fyrsta sem bendir til þess að þú sért á unglingssaldri. Og það eru sko engar smá breytingar. Þú hefur pottþétt fengið góða fræðslu um mannslíkamann. Eitt ætla ég samt að nefna og það er að nefið á þér og öllum hinum mun stækka heilmikið.

Næst er það stöðin sem stýrir tilfinningum. Þú munt upplifa miklar tilfinningasveiflur. Eina stundina ertu hress og kát/ur en þá næstu ákaflega óhamingjusöm/samur. Þú ferð ýmist að gráta út af litlu eða færð svakaleg hlátursköst. Eina stundina móðgastu rosalega yfir einhverju. Þá næstu þykir þér svo vænt um besta vin þinn að þú ert að springa af kærleika. Svo ekki sé minnst á það þegar þú fellur fyrir annarri manneskju og heimurinn fer á hvolf!

Hér er komin skýring á því af hverju fullorðna fólkið í kringum þig haðgar sér undarlega. Það er alls ekki að breytast. Það ert ÞÚ sem ert að taka breytingum. Í raun og veru er það ekkert annað en kraftaverk sem á sér stað í líkama þínum. Hann er að uppfæra littið krakkakrili yfir í fullorðna manneskju. Ég hef ekki enn heyrt um tölvubúnað sem gætur leikið það eftir.

Þetta er mikið af flóknum upplýsingum um þig og næstu 10 árin í lífi þínu. Ég ætla nú að draga saman helstu niðurstöður:

- Þú ert að verða unglingur.
- Heilinn í þér mun á næstu 10 árum taka miklum og góðum breytingum. Þú verður áfram sama manneskjan en breytingarnar á heilastarfsemi þinni búa þig undir fullorðinsárin.
- Líkami þinn breytist. Sem er algjörlega frábært!
- Þú glímir við alls konar tilfinningar, sumar góðar, aðrar hundleiðinlegar. Þú skalt njóta þeirra góðu og takast á við þær slæmu. Talaðu við fólkið þitt og segðu frá hvernig þér líður, þá verður allt einfaldara.
- Þú lendir í útistöðum við fullorðna. Það mun reyna að stjórna þér og þína þig í að gera hluti sem þú hvorki nennir né langar til að gera. Það mun skamma þig og skipta sér af málum sem þér finnst því ekki koma við. En mundu að þetta er fólkið þitt, sem dýrkar þig og dái og vill gera sitt besta til að koma þér í gegnum gelgjuskeiðið.
- Þú átt eftir að gera alls konar mistök. Það gera allir! En mundu að mistök eru til að læra af.

Tilfinningaþroski

Áhugahvöt, einbeiting og metnaður

Dómgreind

Þessar skapsveiflur leiða okkur að heilastöðinni sem er næst í röðinni; þeirri sem stýrir áhuga, einbeitingu og metnaði. Þar sem tilfinningar þínar vita hvorki upp né niður munt þú eiga erfðara en áður með einbeitingu. Hjá sumum er metnaður líka í lágmarki. En að sama skapi upplifir þú gríðarmikinn áhuga á, t.d. frægum persónum, bókum, sjónvarpsþáttum, kvikmyndum eða tónlist. Það er eiginlega verið að meina þráhyggju. Þú munt nefnilega fá hitt og þetta algjörlega á heilann.

Síðust í röðinni er heilastöðin sem mótar dómgreindina. Sem er ekki alveg nógu gott því það er einmitt dómgreindin sem hjálpar þér að meta aðstæður, taka rökréttar ákvarðanir og forða þér úr hættulegum aðstæðum. Þú skilur af hverju það er alls ekki gott að sú stöð sé síðust í þroskaröðinni, er það ekki?

Gangí þér vel í þroskaferlinu, ágæti unglingur!

Þinn velunnari, Karitas Snæfríður Finnbogadóttir,

24 ára síðan í fyrradag.

1. Kennari les textann upphátt. Fylgist með í bókinni og strikið undir orð sem þið skiljið ekki.
2. Skoðið saman orðin sem strikað var undir. Finnið merkingu þeirra.

3. Ræðið saman!

- a. Hvað fannst ykkur um þennan texta? Fróðlegur, sniðugur, hallærislegur, óskiljanlegur, stórkostlega vel skrifaður ...
- b. Af hverju er Karitas að skrifa þennan texta? Hvað vakir fyrir henni?
- c. Kannist þið við að fullorðna fólkið í lífi ykkar hafi tekið breytingum? Hvað á Karitas við þegar hún segir að það hafi í raun ekkert breyst?
- d. Hvað er merkilegt við 24. aldursárið? Hvað er langt í að þið náðið þeim aldri?
- e. Síðasta heilastöðin til að taka út þroska er sú sem stýrir dómgreind. Karitas bendir á að það sé nú ekki nógu gott. Hvað á hún við með því? Hvað er dómgreind?
- f. Í textanum er heilanum líkt við stýrikerfi í tölvu. Er það góð samlíking að ykkar mati?

4. Parið saman.

a. gelgjuskeið	_____	aftengjast
b. mistök	_____	tilfinningasveiflur
c. skapsveiflur	_____	stýrikerfi
d. heilafrumur	_____	tækifæri til að læra
e. táningsár	_____	unglingsár
f. uppfærsla	_____	u.þ.b. 10 ár

5. Í textanum segir Karitas orðrétt: Auk þess hefur geta þín í athöfnum daglegs lífs aukist og þú ert frjársari og sjálfstæðari en þú varst á yngri árum. Hvað á hún við? Nefndu dæmi.

6. Um hvað er Karitas að tala þegar hún segir þessi orð:

- a. *Þú skalt njóta þeirra góðu og takast á við þær slæmu.*

- b. *Talaðu við fólkið þitt þá verður allt einfaldara.* Um hvað áttu að tala við fólkið þitt?

Notið upplýsingarnar í textanum og fyllið inn í töfluna.

Helstu breytingar sem verða á gelgjuskeiði.	1. Líkamlegur þroski	2. _____	3. Áhugi, einbeiting og metnaður	4. _____
Hvaða upplýsingar er að finna í textanum um þessar breytingar.				
Búið til dæmi um hvernig breytingarnar hafa áhrif á unglinginn í daglegu lífi.				
Teiknið skýringarmynd af helstu breytingum sem verða á unglingsárum.	1.		2.	
	3.		4.	

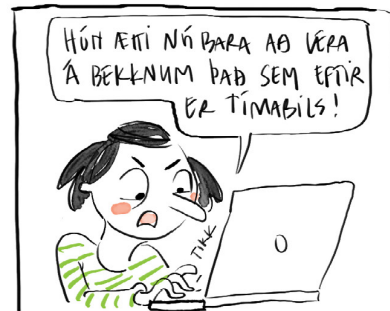
Myndlæsi

Samskipti

Skoðið samskiptin í myndasögunum.

GAGNRÝNI Í SKIÓLI NAFLLEYSIS

GAGNRÝNI Í BEITNUM SAMSKIPTUM

Ræðið fyrstu spurninguna. Þegar umræðum um hana er lokið þá gefið þið ykkur tíma til að skrifa niður það svar sem ykkur finnst vera best. Síðan ræðið þið spurningu tvö og svo koll af kolli.

1. Í fyrstu myndasögunni er gefið til kynna að unglingar séu ekki mjög málgláðir eða tilbúnir til að ræða um daginn og veginn. Hvað finnst ykkur? Er eitthvað til í þessu? Finnið dæmi um það sem unglingar vilja ræða við foreldri og hverju þeir vilja halda út af fyrir sig.	2. Hvers konar samskipti nota ykkar jafnaldrar? Ef þið eruð heima og þurfið að ná í einhvern, hvaða leið notið þið? (Farið þið í heimsókn til viðkomandi, hringið þið, sendið þið skilaboð og ef svo með hvaða miðli?)
3. Hvað hefur áhrif á að þið veljið þá samskiptaleið sem þið veljið? (Er það, t.d. hver það er sem þið þurfið að ná í, veðrið, tíminn sem þið hafið?)	4. Skoðið þriðju myndasöguna. Eru þetta heiðarleg samskipti? Er erfiðara að segja eitthvað neikvætt við manneskju sem stendur fyrir framan þig en að skrifa eitthvað um hana á samfélagsmiðlum? Af hverju/Af hverju ekki?
5. Hvað haldið þið að skipti mestu máli þegar skopmyndateiknara semja myndasögu? Eru það myndirnar, svipbrigði, textinn, samspilið, eða eitthvað allt annað?	6. Eigið þið ykkur uppáhalds skopmyndateiknara? Ef svo er, af hverju er hann eða hún í uppáhaldi?

Handbókin *Stelpur – Tíu skref að sterkari sjálfsmynd* fjallar um ýmis málefni sem eru unglingum hugleikin. Þessi bók er skrifuð með stelpur sérstaklega í huga. Í handbókinni er meðal annars hægt að lesa sér til um vináttu, sjálfsmynd, áhugamál, fjármál, ást, kynlíf, samskipti, heilsu og útlit.

Ekki barn og ekki fullorðin

Þegar við erum nýfædd þurfum við bara að drekka mjólk, kúka og pissa, sofa og fá ást og umhyggju. Það hugsar ekkert ungabarn: „Svakalega er ég léleg í að drekka brjóst“ eða „Ég er ekki góð í að sofa“, heldur grenja þau bara ef þau eru svöng, þreytt eða líður illa. Sjálfsmynd þeirra er að öðru leyti ómótuð.

Þegar við verðum eldri lærum við að gagnrýna okkur sjálf. Við förum smátt og smátt að skynja í hverju við erum góð, hvað okkur finnst skemmtilegt og hvar við mætum vera sterkari. Þá er líka tímabært að byrja að skoða hvenær og hvort sjálfsmynd okkar er jákvæð eða neikvæð.

Hjá mörgum hefst ákveðin sjálfstæðisbarátta á unglingsárunum. Unglingar eru ekki börn en samt ekki fullorðnir heldur og það getur reynst erfitt að vera hvort tveggja í einu. Stundum eiga unglingar að geta tekið ábyrgð og hagað sér eins og fullorðnir en stundum er unglingum bannað að gera hluti eins og um lítil börn væri að ræða. Þetta getur haft áhrif á sjálfsmynd unglinga þar sem þeir fá misvísandi skilaboð um það hvaða hlutverki þeir eiga að gegna.

Sjálfstæðisbaráttan getur líka tengst því að unglingar búa í langflestum tilfellum í

foreldrahúsum og þeim ber að hlýða foreldrum/forráðamönnum sínum þar til þeir hafa náð 18 ára aldri. Aftur á móti er ekkert sem segir að unglingar geti ekki verið ósammála foreldrum sínum, haft aðrar skoðanir eða aðra sýn á lífið.

Kannski eru foreldrar þínir mjög trúnaðir en þú ekki. Kannski hafa foreldrar þínir annan smekk en þú. Kannski leggja foreldrar þínir áherslu á annað en þú í umgengni á heimilinu. Sumt af þessu getur orsakast af aldursmuninum á ykkur, annað gæti verið vegna þess að þið hafið að geyma ólíka persónuleika.

Ræðið eftirfarandi spurningar í hópum. Þið hafið val um að skrifa ykkar svör eða besta svarið sem kom upp í hópumræðunni.

1. Nefnið dæmi um það hvernig sjálfsgagnrýni getur annars vegar hjálpað okkur og hins vegar eyðilagt fyrir okkur.

2. Hvað er að vera með jákvæða eða neikvæða sjálfsmynd?

3. Teljið þið ykkur vera með jákvæða eða neikvæða sjálfsmynd?

☐

Jákvæð sjálfsmynd

☐

Neikvæð sjálfsmynd

Nefnið dæmi til að styðja skoðun ykkar.

4. Finnið dæmi í lífi ykkar sem passa undir hvorn flokk fyrir sig:

Ég á að haga mér eins og fullorðinn einstaklingur.

Svar:

Það er komið fram við mig eins og ég sé barn.

Svar:

5. Lesið aftur textann frá málsgreininni: Hjá mörgum hefst ákveðin sjálfstæðisbarátta ... og til enda.

Eruð þið sammála því sem kemur fram? Hverju eruð þið sammála? Hverju eruð þið ósammála?

Takið dæmi þegar við á til að rökstyðja skoðun ykkar.

Handbókin
Strákar fjallar
um ýmis mál-
efni sem eru
unglingum
hugleikin.
Þessi bók
er skrifuð
með stráka
sérstaklega
í huga.

Í handbókinni
er meðal
annars hægt
að lesa sér
til um
persónuleika,
vináttu,
kynþroska,
tilfinningar,
kynlíf, lífsstíl,
samskipti,
heilsu og útlit.

(Sjálfs)Ræktin

Margir fara í ræktina. Við gerum það til þess að rækta líkamann, styrkja vöðvana og halda okkur í góðu formi. Margar rannsóknir hafa sýnt að fólk sem er duglegt að rækta líkama sinn fær fyrir vikið jákvæðari líkamsmynd. Líkamsmynd [...] okkar verður jákvæðari við það að fara í ræktina og þess vegna fara margir þangað.

Að nákvæmlega sama skapi verður sjálfsmynd okkar jákvæðari ef við stundum sjálfsrækt. Þrátt fyrir það stunda allt of fáir slíka rækt og sérstaklega á það við um stráka. En nú verður breyting þar á, ekki rétt?

En hvað er sjálfsrækt? Jú, það er að gefa sér tíma í að skoða sinn innri mann og reyna að hafa jákvæð áhrif á hann. Styrkja það sem gott er og horfast í augu við það sem betur má fara og reyna að breyta því. Sjálfsrækt þarf ekki að taka langan tíma. Það er alveg nóg að gefa sér 10 mínútur á dag og þá ætti vinnan að geta borið töluverðan árangur á örfáum vikum.

Sjálfsrækt má stunda á marga vegu. Sumir stunda sjálfsrækt með öðrum, t.d. maka, vinum, foreldrum eða jafnvel sálfræðingi. Þá ræðir fólk saman um líðan sína og tilfinningar og gefur hvert öðru ábendingar. Sumir stunda ómeðvitaða sjálfsrækt, aðrir mjög markvissa og enn aðrir stunda sjálfsrækt bara af og til og þegar þeim þykir þörf á.

Hér koma nokkrar ábendingar um það hvernig stunda má sjálfsrækt:

- Skrifa dagbók og lesa hana yfir á um það bil hálfs árs fresti.
- Gera verkefni, t.d. skrifa niður kosti sína og galla.
- Gera æfingar, t.d. hrósa sjálfum sér eða ögra sér með því að gera hluti sem manni þykja erfiðir.
- Fá aðstoð frá einhverjum sem þú treystir til þess að aðstoða þig við að lagfæra ákveðna hluta af sjálfsmynd þinni.
- Stunda hugleiðslu. Setjast á kyrrlátan stað, loka augunum, hreinsa hugann. Staldrá við og pæla í sjálfum sér og sjálfsmynd sinni.

1. Í textanum stendur *Margar rannsóknir hafa sýnt að fólk sem er duglegt að rækta líkama sinn fær fyrir vikið jákvæðari líkamsmynd*. Af hverju haldið þið að það sé?

2. Í textanum er ýjað að því að stelpur stundi frekar sjálfsrækt en strákar. Strikið undir í textanum þar sem þetta er gefið í skyn.

3. Haldið þið að færri strákar en stelpur stundi sjálfsrækt? ☐ já ☐ nei

Rökstyðjið svar ykkar.

4. Hvernig getur sjálfsrækt nýst ykkur?

5. Í textanum koma fram nokkrar hugmyndir um það hvernig hægt er að stunda sjálfsrækt.

Hvaða aðferð myndi nýtast ykkur best? (Getið þið nefnt aðra aðferð sem gæti nýst ykkur betur?)

6. Eftirfarandi orð eru í textanum. Dragið hring utan um þau. Finnið andheiti eða andstæða merkingu þessara orða og skrifið á línurnar.

styrkja	
jákvæðari	
innri	
langan	
ræðir	
hrósa	
lagfæra	
kyrrlátan	

BURT MEÐ BÓLURNAR!

„Húðin er stærsta líffærið og við gleymum stundum að hún þarfnast umhirðu,“ segir Indriði Huang snyrtifræðingur. „Á kynþroskaskeiðinu breytist húðin. Fitukirtlar, sem yfirleitt fylgja hverjum hársekk, stækka og verða margfalt virkari. Hlutverk fitukirtlanna er að framleiða húðfitu sem seytlar út og kemur í veg fyrir að hár og húð ofþorni. Á unglingsárum er algengt að of mikil húðfita safnist fyrir í kirtlunum svo þeir bólgnar út. Þessar bólur í húðinni köllum við yfirleitt unglingsbólur.“

Indriði gefur hér lesendum góð ráð um hvernig best er að hugsa um húðina.

- ✓ Hreinsaðu húðina vel og vandlega einu sinni til tvisvar á dag með volgu vatni eða mildu hreinsikremi. Ekki nudda fast eða skrúbba heldur strjúktu yfir andlitið með mjúkum klút.
- ✓ Ef þú notar farða er nauðsynlegt að hreinsa hann vel af fyrir svefn.
- ✓ Ekki fá lánaðar snyrtivörur hjá öðrum. Sérstaklega ekki varaliti, varasalva eða augnfarða. Og að sama skapi skaltu ekki deila þínum vörum með öðrum.
- ✓ Ef þú ætlar að fjárfesta í rakakremi, hreinsivörum, sólarvörn eða snyrtivörum mundu að velja vörur sem innihalda ekki mikla fitu/olíu og stífla þar með ekki svitaholur húðarinnar.
- ✓ Notaðu mildan andlitsskrúbb einu sinni til tvisvar í viku. Skrúbbur fjarlægir dauðar húðflögur og hjálpar til við endurnýjun húðarinnar. Þrátt fyrir að talað sé um skrúbb skaltu alls ekki skrúbba andlitið hressilega heldur nudda létt yfir húðina.
- ✓ Þvoðu þér um hendur áður en þú berð á þig krem eða setur á þig farða. Ekki vera stöðugt að nudda eða kroppa í andlitið eða kreista bólur. Óhreinindi og sýklar geta borist í húðina með óhreinum höndum.
- ✓ Þvoðu hár þitt reglulega og varastu að það sé mikið í snertingu við andlitið.
- ✓ Sólargeislar geta haft góð áhrif á bólur til skamms tíma. Þó ætti alltaf að nota olíulausa sólarvörn því sólargeislar geta valdið blettamyndun á bólóttri húð, húðskaða eða jafnvel krabbameini.
- ✓ Fæða, hreyfing og vatnsdrykkja skipta máli fyrir húðina. Borðaðu hollt og fjölbreytt fæði. Forðastu sykurlæsi og skyndibita. Hreyfðu þig reglulega og svitnaðu. Drekktu vatn. Almenn vellíðan eykur vellíðan í húðinni.
- ✓ Ef þú fylgir öllum þeim atriðum sem hér eru nefnd en ert samt að glíma við mikla bóllumyndun, auma húð og kýli undir húðinni væri ráð að leita til snyrtifræðings eða húðsjúkdómalæknis. Sérfræðingur getur hjálpað þér að leita lausna og leiða til að halda unglingsbólunum í skefjum.

1. Fylltu inn í eyðurnar.

Húðin er stærsta _____ og hún tekur breytingum á _____.

Fitukirtlar _____ og verða virkari.

Hlutverk fitukirtla er að framleiða _____ sem kemur í veg fyrir að hár og húð _____. Það er _____ á unglingsárum að of mikil húðfita safnist fyrir í _____. Þá geta myndast _____.

2. Indriði mælir með því að unglingar _____ minnst einu sinni á dag.

3. Hvað er gott samkvæmt textanum að gera a.m.k. einu sinni í viku? _____

4. Satt eða ósatt

satt ósatt

Það er ekki góð hugmynd að nota varasalva sem vinur þinn á.

☐☐

Þú skalt alltaf velja snyrti- og hreinsivörur sem innihalda mikla fitu.

☐☐

Gott er að nudda andlitið reglulega með hárinu.

☐☐

Sólargeislar losa þig ekki við unglingsbólur en geta haft góð áhrif.

☐☐

Indriði er sérfræðingur um húð og bólur.

☐☐

5. Að rýna í orð:

Hvað merkir orðið umhirða? _____

Hvað merkir orðið farði í textanum? _____

Hvaða aðra merkingu getur orðið haft samkvæmt orðabók? _____

Finndu samheiti orðsins vellíðan. _____

Finndu andheiti sama orðs. _____

Hvað segir orðabókin um merkingu orðsins skrúbbur? _____

Af hverju heldur þú að orðið skrúbbur hafi verið valið yfir krem sem hreinsa burt húðflögur úr andliti?

6. Hvernig hugsar þú um stærsta líffærið? Farðu yfir ráðleggingar Indriða og berðu saman við það sem þú gerir. Hvað getur þú gert betur?

Ég hugsa nú þegar um húðina með því að:

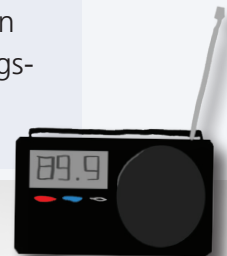
Ég get bætt umhirðuna með því að:

Lesendabréf

Vinnia saman

Kæri Sáli

Fyrir mörgum árum var mjög vinsæll útlarpsþáttur meðal unglinga á Rás 2 sem hét Frístund. Unglingar gátu sent spurningar inn í þáttinn sem sálfræðingur svaraði. Árið 1986 var bókin *Kæri Sáli* gefin út. Í henni er hægt að lesa bréf, sem send voru í þáttinn, og svör sálfræðingsins við þeim. Hér fyrir neðan er eitt af þeim bréfum sem eru í bókinni.

Kæri Sáli.

Mig langar að leita ráða hjá þér. Þannig er mál með vexti, að okkur mömmu kemur ekki vel saman. Við rífumst daginn út og inn. Mamma rífst og skammast yfir nær öllu, sem ég geri og þegar pabbi er í landi versnar ástandið um allan helming. Hann er ekki búinn að vera nema 10 mínútur heima, þegar hann byrjar að tuða í mér og skamma, eins og ég sé ein á þessu heimili.

Bróður minn skamma þau aldrei. Þau verja hann eins vel og þau geta. Ef þau biðja mig um eitthvað, t.d. að fara út í búð og biðja svo bróður minn um að taka inn þvottinn á meðan, er hann aldrei búinn, þegar ég kem aftur. Þá verð ég að gjöra svo vel að hjálpa honum.

Ef ég reyni að malda í móinn, verða þau alveg brjáluð og segja að ég verði að gera mér grein fyrir því að hann bróðir minn sé tveimur árum yngri en ég. Og svo er hann líka strákur. Það þýðir ekkert fyrir mig að segja þeim að þau hafi sagt þetta frá því að ég var 8 ára, en nú er ég 12, og að hann hljóti að vera búinn að læra hvert handtak af mér. Þá verða þau bara enn verri og loka mig inni.

Ég á systur, sem er bara nokkurra mánaða og mér finnst oft gaman að leika við hana og „dúlla“ svolítið með hana. Ef ég geri þetta þegar pabbi sér, verður hann alveg brjálaður. Það er eins og þetta barn sé friðað fyrir öllum nema honum.

Hvað á ég að gera? Fara að heiman, svo mamma og pabbi sjái að þau geta ekki alla tíð farið með mig eins og smákrakka?

Ein sem vill gera uppreisn

1. Satt eða ósatt

satt

ósatt

Bréfritara og móður hennar semur mjög vel.

☐
☐

Pabbi hennar er líkast til sjómaður.

☐
☐

Það ríkir mikið jafnræði á milli þeirra systkina í heimilisstöfunum.

☐
☐

Rökin sem bréfritari notar virka vel og foreldrar hennar taka tillit til þeirra.

☐
☐

Hennar hugmynd að lausn er að flytja að heiman.

☐
☐

2. Af hverju skamma foreldrar hennar ekki bróður hennar til jafns á við hana, samkvæmt bréfi?

Finnst þér það góð rök?

☐ já

☐ nei

Af hverju/Af hverju ekki?

3. Nú erum við komin með sjónarhorn eins úr fjölskyldunni. Er hægt að segja nákvæmlega út frá þessu bréfi hvernig andrúmsloftið er á heimilinu?

☐ já

☐ nei

Af hverju/ Af hverju ekki?

4. Ritun.

- Fyrst skrifar þú lesandabréf þar sem þú útskýrir eitthvert vandamál, það þarf ekki að vera persónulegt vandamál. Þú skrifar undir bréfið með einhverju dulnefni og skilar bréfinu til kennara.
- Kennari safnar saman lesandabréfunum, ruglar þeim og dreifir til nemenda og færð nafnlaust bréf frá bekkjarfélagi. Ef þú færð bréfið sem þú skrifaðir, þá biður þú kennarann um annað bréf.
- Næst lest þú bréfið sem þú færð og svarar því. Þú gefur góð ráð eftir bestu getu og reynir að leysa vandamálið fyrir bréfritara.
- Að lokum lest þú bréfið og svarið upp fyrir bekkinn.

Ég vil það

Ég er boom bap haus ey
 Ungur að leika mér já ég hef það næs ey
 Ah, ekki tíma fyrir vesen ég er bara reyna njóta meðan að ég lifi ven
 Okey, slakur og bara vibein, segðu mér að ég sé þinn
 Fresh shit, réttu okkur miceinn, ó jeij ég við erum fkn næstir

ég slakur að njóta og lifa
 Fagur dagur já góður ég finnst það
 ég er slakur að njóta og lifa
 Fagur dagur já góður ég finnst það

Lofa þér lofa þér lofa þér ey
 Vertu hér vertu hér hjá mér ey
 þú ert tíu með allt sem ég þarf
 Ekkert þíu sem er hér og þar ey

Segðu mér að ég sé þinn, segðu mér að ég sé inn
 Eyy, ég vil það, ég vil það jaja
 Segðu mér að ég sé þinn, ekki vera feimin eyy
 ég vil það, ég vil það jaja

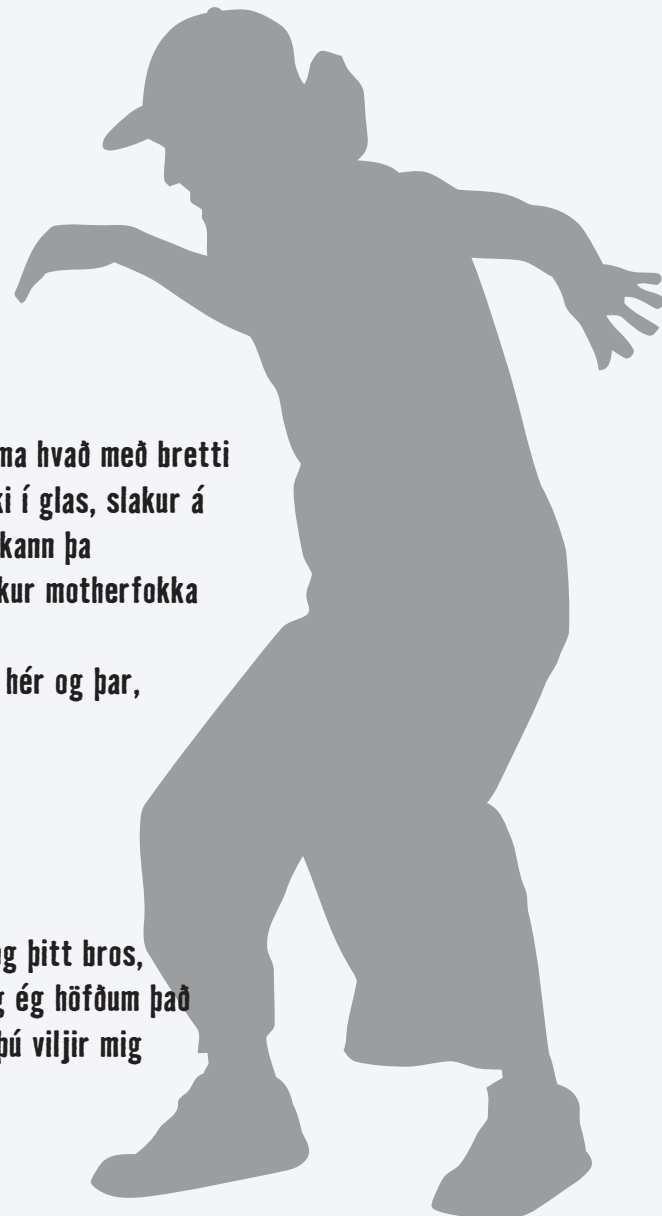
Ég dreg inn andan og ég held af stað, representa 2010 sama hvað með bretti
 undir fótum að lifa og njóta ég clean sippa ekki fæ mér ekki í glas, slakur á
 góðu róli í góðum félagsskap, ég skapa list ég geri shit ég kann þa
 ég lifa á meðal vina, og ég nýtt þess eins að lifa ég er slakur motherfokka
 bara vibein það er sumar
 Horfi framfyrir mig, ekkert sem að stoppar mig, tækifærin hér og þar,
 eitthvað sem að blasir við ey ja, eitthvað sem að blasir við

::ég slakur ... ::

Ég vona að þú tengir, og vona að þú hringir
 Sjáðu mig skapa list gera shit gott eina sem vantar er þú og þitt bros,
 hvað verður um okkur, vertu hér lengur, ég man þegar þú og ég höfðum það
 gott, gerðu það heib ekki fara á brott, ég vona ég vona að þú viljir mig
 núna, veist alveg ég myndi gera þetta allt fyrir þig

::ég slakur ... ::

Hvar eru punktarnir?
 Spreytið ykkur á að setja
 þá inn réttum stöðum.

Chase og Jóipé

1. Tengirð slangrið saman við gömul orðasambönd sem hafa sömu merkingu.

hef það næs	Eitthvað sem er mjög greinilegt, alveg augljóst.
Bara vibein	Að framkvæma eitthvað.
Ég clean sippa ekki	Að miða vel áfram í einhverju.
Á góðu róli	Að þú skiljir eitthvað.
Geri shit	Að slaka á í góðu yfirlæti.
Eitthvað sem að blasir við	Að hafa það huggulegt.
Að þú tengir	Að drekka ekki sterkt áfengi.

2. Um hvað fjallar þessi texti. Endursegið efni hans í þremur málsgreinum.

3. Hefur textinn boðskap? Hver er boðskapurinn í textanum að ykkar mati?

4. Í textanum er strákurinn að tala til stelpu. Hver eru skilaboðin til hennar? Takið þau saman og skrifið stutt skilaboð sem segja allt sem þarf.

Hæ! ...

5. Stráknum finnst stelpan vera alveg hreint fullkomin manneskja. Strikið undir línurnar í textanum sem sýna fram á það.
6. Í textanum er heilmikið af slettum og slangri. Sum ensku orðin í textanum þykja hugsanlega ósmekklegr og passa því kannski ekki sem verkefni í kennslubókum. Svárið því eftirfarandi verkefnum munnlega og segið engum frá.
- a. Strikið undir enskusletturarnar. Hvað þýða þær á góðri íslensku?
- b. Ræðið hvað af þessu slangri muni lifa áfam í tungumáli okkar.
- c) Slangur getur verið töff. En verður það enn töff eftir 10 ár? Ræðið.

Únglingurinn í skóginum

Mig dreymdi ég geingi útí skóg einsog í fyrra þegar ég gekk útí skóg með stöllu minni; og stóð ein í rjóðrinu við lækinn.

Og þá kemur únglingurinn í skóginum með úngan teinúng í hendi, klæddur skikkju ofinni úr laufum.

Og hann hleypur frammá bakkann, lýtur niðrað læknum, eys upp vatni í lófa sér, þeytir á loft og segir:

(Hann:)

Eia!

Eia perlur! Eia, gimsteinar!

Eia leikur

leikur í sólskini

útí skógi!

Hver fór í skóginn,
kysti animónur og hló,
animónur og animónur
og fór að gráta?

Táta,

kondu táta,

kondu litla nótintáta

að kyssa pótintáta

útí skógi!

(Hún:)

Svei attan.

1. Mörg þessara orða eru óskiljanleg við fyrstu sýn. Reynið að giska á merkingu þeirra út frá textanum. Tengid orðin saman við ný orðasambönd sem hafa sömu merkingu.

með stöllu minni

trjágrein

í rjóðrinu

með vinkonu minni

teinúngur

í skógarrjóðrinu

ofin úr laufum

stúlka sem er mikið fyrir skraut – glysgjörn

animónur

valdamiklir karlmenn

nótintáta

sem er fléttuð saman úr laufum

pótintátar

skógarsóley (blóm)

2. Um hvað fjallar ljóðið. Endursegid efni þess í stuttu máli.

3. Finnið þið boðskap í ljóðinu? Ræðið!

☐

já

☐

nei

4. Nokkur orð í ljóðinu eru undarlega stafsett og samræmast ekki íslenskum stafsetningarreglum. Finnið fjögur slík orð í textanum, strikið undir þau og skrifið þau á strikin eins og reglurnar kveða á um.

5. Hvað kallast stafsetningarreglan sem skáldið brýtur? _____

6. Umræður – Ræðið saman, komið með tillögur og rökstyðjið svör ykkar.

a. Er ljóðið nýlegt eða komið til ára sinna?

b. Hver er líklegur aldur skáldsins þegar ljóðið er samið?

c. Hvert er skáldið? Höfundur ljóðsins er vel þekktur. Getið þið giskað á hver hann er?

Hér eru vísbendingar: Hann var með ættarnafn, bjó í Mosfellsdal og var með sundlaug í garðinum sínum.

7. Berið saman ljóðin Únglingurinn í skóginum og Ég vil það.

a. Hvað er líkt með efni ljóðanna?

b. Skáldin brjóta reglur. Hverjar eru þær?

Bjargar rappið íslenskunni?

Stundum heyrir það viðhorf að íslenskt rapp sé óskiljanlegt, framburður orða afkáralegur og mál- og hljóðfræðireglur allar virtar að vettugi. Raunin er hins vegar sú að rappið er mögulega bjargvættur íslenskrar tungu.

Iris Edda Nowenstein, doktorsnemi í málvísindum og talmeinafræðingur, og Anna Sigríður Þráinsdóttir, málfarsrauðunautur RÚV, eru sammála um að í rappi sé tungumálinu beitt af skapandi krafti og hugmyndaauði sem heilli yngstu kynslóðir Íslendinga.

Iris telur að ný og spennandi framburðarmynstur birtist í íslensku rappi og sýni hvernig tónlistin hefur tekið tungumálið í sína þjónustu. Hún tekur dæmi úr laginu „Ég vil það“ með Jóapé og Chase. Þar heyrir sungið um að hann sé „slaggur að njódda og livva“ í merkingunni að hann sé slakur að njóta og lifa. „Hann lengir samhljóðið og minnkar þar af leiðandi lengdina á sérhljóðinu. Með því að skoða þetta í málfræðilegu samhengi er hægt að átta sig á því hvað þetta er snjallt,” segir Iris.

[...]

Anna Sigríður bendir á að í óperusöng sé algengt að söngvarar lengi sérhljóðin til að þjóna laginu. Rappið sé annars konar listform en „þetta er sama hugsun á öðrum forsendum.“

[...]

„Öldum saman var íslenskan sett inn í ákveðið mót í kveðskap, það voru reglur um hrynjandi, stuðla og rím. Bragarhættirnir eru mismunandi og krefjast mismunandi aðgerða til að koma málinu rétt fyrir. Rapp er bara ný tegund af bragfræði,” segir hún.

Iris telur íslenska rappara vera gott íslenskufólk. Annars væru þeir ekki að rappa. „Maður þarf að vera flinkur í tungumálinu til að beita því svona, þetta er sköpun og ekki fyrir hvern sem er.“ Iris heldur áfram: „Við eigum að vera þakklát fyrir það að þau ákveða að rappa á tungumáli sem hefur lítinn markhóp,

þannig séð. Við tölum mikið um það hvernig enskan nær til fleiri og fleiri sviða íslensks málsamfélags. Þegar upp er staðið er þetta fólkið sem hefur trú á íslenskunni og notar hana til að koma til skila sinni list og ástríðu. Við eigum ekki að taka því sem sjálfsgöðum hlut. Þetta er stórt framlag til að viðhalda íslenskunni og halda henni þannig að hún sé áhugaverð fyrir unga málnotendur.“

Anna Sigríður tekur undir þetta: „Ég er mjög hrifin af íslenska rappinu. Það er svo mikil sköpun í því og það er svo frumlegt. Ég er líka mjög hrifin af því að þarna er sungið á nútímaíslensku. Þetta er nýr tónn í íslenskum kveðskap.

[...]

Allir þessir rapparar sem rappa á íslensku, eru að flytja tungumálið áfram og gefa því framhaldslíf.“

1. Í upphafi fréttarinnar er talað um tvö sjónarmið sem endurspegla skoðun fólks á rappi.

Hver eru þau? Merktu við tvö rétt svör.

- ☐ Íslenskt rapp er leiðinlegt. ☐ Rapp hefur góð áhrif á þróun íslenskrar tungu.
- ☐ Íslenskir rapptextar eru ekki jafn flottir og enskir.
- ☐ Erfitt reynist að skilja orð og framburð í íslenskum rapptextum.

2. Viðmælendur í fréttinni eru tveir. Hver eru starfsheiti þeirra?

3. Hvað telur Iris vera snjallt við framburð Jóapé í laginu Ég vil það? Taktu dæmi.

4. Hvernig tengist þessi tækni óperusöngvurum?

5. Setjið orðin inn í réttar eyður í endursögninni:

Íslensku flinkir rapparar trú viðhalda hrós þakklát áhugaverða

Talmeinafræðingurinn telur að _____ hljóti að vera vel að sér í _____ og vera _____ í tungumálinu. Íslenska þjóðin á að vera _____ fyrir að ungt fólk hefur _____ á íslenskunni og notar hana til að skapa og búa til list. Ungu fólkið á _____ skilið fyrir að _____ íslenskunni og gera hana _____ fyrir næstu kynslóð.

6. Umræður

Í fréttinni er talað um nútímaíslensku.

- a) Hvað merkir það hugtak að ykkar mati? Hvað einkennir nútímaíslensku?
- b) Finnst nútímaíslenska bara í rapptextum? Hvað með talmál eða smáskilaboð. Finnið dæmi um orð eða orðasambönd sem eru notuð nú en þekktust ekki áður.
- c) Textinn í ljóðinu Únglingurinn í skóginum þótti einu sinni mjög nútímalegur.
- Er hann það enn að ykkar mati?

Viðtal

Að vera unglingur

Horfið á þáttinn Að vera unglingur sem var á norðlensku sjónvarpsstöðinni N4.

1. Hvað heitir sjónvarpsþátturinn? _____
2. Hver er þáttastjórnandi? _____
3. Í hvaða bekk eru viðmælendur í þessu viðtali?
☐ 7. bekk ☐ 8. bekk ☐ 9. bekk ☐ 10. bekk
4. Hvar á landinu búa krakkarnir? _____
5. Unglingadrykkja var _____ þegar spyrillinn var ungur.
6. Hvað heitir drengurinn í gulu peysunni?
☐ Marteinn Frans ☐ Maríus Bolli ☐ Haraldur Bolli
En stúlkan? _____
7. Að mati unglinganna eru samfélagsmiðlar
☐ til að flækja samskipti. ☐ til að auðvelda samskipti.
8. Er kynhneigð feimnismál í dag að mati unglinganna?
☐ já ☐ nei

9. Hvernig upplifa unglingarnir umræðuna um unglina? Merkið við þau atriði sem nefnd eru í viðtalinu.

☐ Fullorðnir kvarta yfir símanotkun.

☐ Unglingum er oft hrósað.

☐ Allir unglingar sagðir latir.

☐ Margir unglingar vinna með skólanum.

☐ Ungt fólk nennir ekki að hreyfa sig.

☐ Fatatíska unglina hefur aldrei verið flottari.

☐ Það þarf að skutla unglingum út um allt.

☐ Fullorðið fólk þurfti að ganga yfir Vatnajökul þegar það var ungt.

10. Hver vann á sjónum? _____

11. Hver vinnur í þvottahúsi? _____

12. Þáttastjórnandinn vinnur aðra vinnu auk þess að stýra sjónvarpsþætti. Hann er:

☐ prestur

☐ sjónvarpsstjóri

☐ sálfræðingur

13. Fyrsta bréfið fjallar um

☐ systkinaríg

☐ afbrýðisemi

☐ hrós

14. Hvaða ráð gátu unglingarnir gefið reiða úlfaldanum?

15. Horfið aftur á þáttinn frá mínútu 15:25. Vinnið saman tvö og tvö. Þáttastjórnandinn les upp fimm bréf til viðbótar þar sem óskað er eftir ráðleggingum um tiltekin vandamál.

Unglingarnir gefa góð ráð. Hlustið og skráið í töfluna.

Vandamálið er:	Ráðleggingar unglinganna:

16. Ræðið saman!

Hvað finnst ykkur um þennan þátt?

Finnst ykkur þið hafa lært eitthvað um árin sem fram undan eru?

Eru viðmælendur þáttarins dæmigerðir unglingar að ykkar mati?

Finnst ykkur spyrillinn hafa skilning á lífi unglina? Nefnið dæmi.

Unglingarnir gáfu öðrum unglingum ráð. Hvernig stóðu þeir sig að ykkar mati?

Voru ráðleggingarnar góðar? Nefnið dæmi.

Bókmenntir

Reyndu á þig!

Úr bókinni *Vertu ósýnilegur* – *Flóttasaga Ishmaels*

eftir Kristínu Helgu Gunnarsdóttur

Ishmael finnst hann liggja fastur í gráu skýi. Hann heyrir óljósan óm af ótal hljóðum sem kafna í skýinu. Allt er þarna fyrir utan og hann er líkt og steypdur í vegg. Skyndilega grípur hann andann, reynir að halda honum en missir. Hann hóstar og kúgast, sýpur hveljur, hóstar og tekur andköf. Ishmael verkjar í handlegginn, hann hreyfir fingurna varlega,

opnar augun en sér aðeins gráa skýið og finnur sandinn undir augnlokunum sem stingur eins og nálar. Eitthvað hvílir þungt á fótunum, eins og honum sé haldið föstum.

– Ishmael! Ishmael! er hrópað í fjarska.

1. Hvað heitir persónan sem er kynnt til sögunnar? _____

2. Hvernig líður honum? Nefndu a.m.k. fjögur dæmi til að rökstyðja mál þitt.

3. Hvað heldur þú að hafi gerst? _____

Nafn hans virðist kallað inn í þykkt teppi. Það berst óljóst og draumkennt til hans. Svo hækkar röddin og færist nær. Þessi einhver sem kallar er afi hans. Þetta er Jidu. Hugsunin skýrist örlítið. Hann veit þó ekki ennþá að hann liggur hálfur undir mölbrotnum steypuvegg. En hann er að átta sig.

– Ég er Ishmael, hugsar drengurinn. Húsið varð fyrir sprengju. Gólfið gaf sig. Ég hrapaði. Íbúðin okkar var á þriðju hæð. Hann kreistir aftur augun og glennir þau upp til að sjá, finnur sáran sting í höfði. Jidu stóð við hliðina á mér. Hann rétti mér brauð og það kastaðist á loft þegar gólfið gaf sig og Jidu hrapaði.

Mamma var við gluggann. Hún hafði Jödu á handleggnum. Stóð við gluggann og hélt á Jödu. Þangað til brauðið tókst á loft. Þangað til glugginn sprakk og gólfið féll. Ishmael sér fyrir sér hvernig brauðið kastast hægt upp í loftið, snýst og lendir á ljósakrónunni. Og það rignir gleri og múrsteinum þegar Ishmael hrapar ofan í gráa skýið og missir meðvitund, þetta augnablik sem allt springur og allt hrynur. Fyrst er hávaðinn ærandi, svo kafna hljóðin þegar eyrun lokast, sennilega lokast þau af því að þau neita að trúa. Eyrurn neita að taka á móti hávaðanum sem fylgir tunnusprengju sem fellur á íbúðarhús.

4. Hvað veistu núna um aðstæður Ishmaels? Hvað kom fyrir?

5. Hver er Jidu?

6. Hver heldur þú að Jada sé?

– Ishmael, Ishmael! Rödd Jidus er hás og ör-
væntingarfull, næstum grimm. Ishmael finnst
hann svara en hann veit ekki hvort það koma
orð. Var það brauðið sem flaug upp í loftið eða
var það Jada? Litla, fallega Jada sem fékk nafn-
ið af því að Jada táknar gjöf. Hún fékk þetta
nafn af því að hún var gjöf gleði og vonar inn á
heimilið í miðju þessu ljóta stríði, sagði pabbi.
Sagði pabbi? Hvar var hann? Já, horfinn. Löngu
horfinn. Þeir komu og sóttu hann. En hvenær?

– Ishmael! öskrar Jidu af gleði. Hann finnur
hönd grípa um handlegg sér, stóru lúkuna
hans afa. Hann heyrir Jidu hrópa á hjálp, finnur
heitan andardrátt hans á andliti sínu, römmu
andfýluna sem er sæt og sefandi í öskugrám-
anum.

Jidu hrækir í klútin sinn og strýkur augu
Ishmaels, þurrkar rykið framan úr honum,
rykið og blóðið. Ishmael pírir augun og sér
afa sinn, blóðugan en brosandi. Um leið sér
hann hvítu hjálmana. Þeir beygja sig yfir hann,
lyfta steypunni eins og risar úr ævintýrum. Þeir

eru verur sem virðast frá öðrum hnetti, en
hann veit hverjar þær eru, þessar verur. Hann
hefur séð þær áður, hjálparsveitirnar með
hvítu hjálmana, séð þær fara um stríðshrjáða
borgarhluta Aleppo alla daga, séð þá bjarga
manneskjum og lina þjáningar.

Ishmael finnur sársauka í fæti um leið og
farginu er létt af líkama hans. Jidu grætur en
hlær líka. Hann hrópar og þakkar um leið og
hann þreifir á öllum líkama Ishmaels.

– Hann lifir! kallar Jidu. Elsku drengurinn
minn lifir!

Nú skellur hávaðinn á hljóðhimnum Ishma-
els. Hann heyrir öskur og grát, hróp og skip-
anir um allt, hreyfir höfuðið varlega og sest
upp. Jidu æðir um rústirnar.

– Rasha! hrópar hann. Rasha! Hafið þið séð
Röshu? Og barnið. Hún hélt á litlu barni!
Litla Jada! Rasha!

Hrópin í afa fjarlægjast.

7. Hvert er sögusviðið? _____

8. Hver er Rasha? _____

– Ég þarf að hjálpa Jidu að leita að mömmu og Jödu, hugsar Ishmael. Blóð lagar úr djúpum skurði á læri en Ishmael finnur að fæturnir eru heilir. Hann ætlar að styðja sig með hægri hendinni en sér þá að handleggurinn er brotinn, hangir saman á húðinni. En Ishmael finnur ekki sársauka. Hann grípur klút úr rústunum og reynir að binda um laskaðan útliminn. Traustar hendur taka um hann, búa um brotið með svartri slæðu og priki, sveipa slitnu sjali um öxl og binda upp handlegginn. Það er kona bakarans. Hún er öskugrá og tárvot en hefur hraðar hendur og festir fatlann orðalaust aftur fyrir bak. Svo tekur hún tusku og bindur þétt um læri drengsins til að stöðva blæðinguna.

– Allah veri með þér, kæri Ishmael. Guð veri með okkur öllum. Því næst er hún horfin inn í gráa skýið.

Ishmael staulast á fætur. Hann skimar í kringum sig, reynir að átta sig á aðstæðum. Þar sem áður var gata eru nú gráar rústir og grátandi manneskjur, öskupoka og fólk á hlaupum eða skríðandi undan braki. Hann stendur á grjóthrúgu yfir skóbúð föður síns og horfir á húsarústir bakarans. Þrjár byggingar við götuna hafa hrunið í þessari árás. Handan við bakararústirnar er djúp gryfja þar sem skólinn var. Hann var sprengdur í sumar. Mamma hans kenndi við skólann. Mamma. Hann lítur í kringum sig, sér hvítu hjálmana klifra á veggjabrotum og lyfta steinklumpum. Lífvana líkamar eru dregnir upp úr gjótum og gryfjum. Alls staðar er fólk að grafa. Það hrópar, grætur, grefur.

Mamma, elsku góða og stranga mamma.

► Lestu og svaraðu

1. Hvað hvíldi á fótum Ishmaels þegar hann fékk aftur meðvitund?

2. Hver finnur Ishmael í rústunum?

3. Hvernig komst Ishmael undan veggnum?

☐ Afi hans hjálpaði honum.

☐ Kona bakarans togaði hann undan.

☐ Hjálparstarfsmenn lyftu brotinu af honum.

4. Litla systir Ishmaels var nefnd _____ sem þýðir _____.

5. Hver hjálpar Ishmael að binda um handegginn?

6. Bak við húsarústir bakarafjölskyldunnar er stór og mikil hola. Hvað stóð þar áður?

► Lestu milli lína

1. Pabbi Ishmaels lenti ekki í sprengingunni. Af hverju ekki?

2. Við hvað starfaði hann áður?

3. Merktu við það svar sem á best við. Þú vilt ef til vill merkja við fleiri en eitt.

Þessi kafli lýsir vel

☐ því að beinbrotna.

☐ afleiðingum stríðs.

☐ því að lenda í öskuskýi.

☐ hvað gerist þegar bygging splundrast.

☐ viðbrögðum fólks sem lendir í miklum hörmungum.

► Lestu ofan í kjölinn

1. Að rýna í orð:

Hvað merkir að **lina þjáningar**? _____

Hvað merkir orðið **stríðshráð**? _____

2. Hvað var Ishmael að gera þegar hann reyndi að **binda um laskaðan útliminn**.

☐ Að stoppa blæðingu í fætinum.

☐ Að búa um brotinn handlegginn.

3. Nú hefur þú lesið brot úr upphafskafla bókarinnar *Vertu ósýnilegur – Flóttasaga Ishmaels*.

Hvað heldur þú að bókin fjalli um? Hvað heldur þú að gerist í næstu köflum?

Prufið að slá inn leitarorðið förustafir. Skoðið myndir og myndskleið sem þið finnið.

Risaskordýr kemur í ljós í Suður-Kína

Í fjalli í suðurhluta Kína finnur skordýrafræðingur förustaf sem er yfir 60 cm langur. Þetta er ný tegund og breytir viðhorfi manna um mögulega stærð skordýra.

Kínverski vísindamaðurinn Zhao Ling hefur leitað að óþekktu skordýri allt frá því að bændur sögðu honum fyrir 16 árum af stóru skordýri sem væri á við vísifingur að **gildleika**. Kvöld eitt gekk hann upp á 1.200 metra hátt fjall í Guangxi-héraði og kom skyndilega auga á dökkan skugga. Fyrst virtist þetta bara mjóvaxin trjágrein en þegar hann kom nær, sá hann sér til undrunar gríðarstóran förustaf á fótum sem voru **ámóta** langir **búknum** sjálfum. Mæling leiddi í ljós að þetta var stærsta skordýr heims, 62,4 cm að lengd. Skömmu síðar var uppgötvnin kynnt **opinberlega**.

Vísindin þekkja um 2.000 tegundir förustafa og þetta kínverska skordýr er alveg sérstök tegund. Förustöfum er það öllum sameiginlegt að vera langir og mjóvaxnir og

þrífast í hitabeltinu og heittempruðu beltunum. Þessi dýr hafa einkar gott lag á að **dyljast** með því að falla inn í umhverfið og þegar þeir hafa komið sér fyrir á trjágrein eða laufblaði getur verið afar erfitt að koma auga á þá.

Merkileg skordýr hafa áður fundist í Kína. Árið 2014 fannst þar stærsta letifluga heims en **vænghaf** hennar mældist 21,5 cm. Stærsta skordýrið sem áður hafði fundist var einnig förustafur. Sá fékk heitið *Phobaeticus chani* eða tröllstafur Chans. Sá mældist 56,7 cm og er nú til sýnis á Náttúrusögu safninu í London.

Zhao Li tók förustafinn með sér á skordýrasafn í Vestur-Kína og gaf tegundinni nafnið *Phryganistria chinensis* Zhao. Dýrið verpti sex eggjum og afkvæmin mældust 26 cm löng eða lengri. Vísindamenn fylgjast nú með því hvaða stærð þessi nýja kynslóð nær.

(Tekið úr *Árbók Lifandi vísinda* 2016)

Vissir þú að sumir á Íslandi eiga förustafi fyrir gæludýr? Við getum ekki fundið förustafi úti í náttúrunni en einstaka sinnum er hægt að kaupa þessi snotru gæludýr í dýrabúðum. Það þarf að hugsa vel um förustafi og passa að það sé alltaf rakt í búrinu þeirra. Þeir eru jurtaætur og éta, t.d. laufblöð og salatblöð.

Myndi þig langa í förustaf sem gæludýr? Hvað myndir þú nefna hann?

Lestu og svaraðu

1. Hverju breytti fundur skordýrafræðingsins? _____
2. Hvaða tvö skordýr hafa áður fundist í Kína? _____
3. Tröllstafur Chans myndi útleggjast á latínu sem *Phobaeticus chani*. ☐ rétt ☐ rangt

Lestu milli lína

1. Merktu við hvort eftirfarandi fullyrðingar séu réttar eða rangar miðað við textann:
Zhao Li var búinn að leita í mörg ár að óþekktu skordýri. ☐ rétt ☐ rangt
Zhao Li var við það að gefast upp á leitinni þegar hann fann förustafinn. ☐ rétt ☐ rangt
Förustafir eiga erfitt með að fela sig í trjágreinum og laufblöðum. ☐ rétt ☐ rangt
Förustafurinn sem Zhao Li fann er núna á Náttúrusögusafninu í London. ☐ rétt ☐ rangt
2. Zhao Li nefndi förustafinn sem hann fann *Phryganistria chinensis* Zhao. Ef þú myndir hugsa eins og Zhao, hvað myndi þá förustafurinn heita hefðir þú fundið hann?

Lestu ofan í kjölinn

1. Skoðaðu feitletruðu orðin og orðasamböndin. Giskaðu á merkingu þeirra. Skoðaðu því næst merkingu þeirra í orðabók. Hakaðu við ef þú skilur orðið. Talaðu við bekkjarfélaga ef þú átt enn í vandræðum með að skilja orðin og orðasamböndin. Fáðu kennara til að útskýra betur það eða þau orð sem þú skilur ekki eftir að hafa lesið merkinguna í orðabók.

Orð	Ágiskun	Merking	Ég skil orðið
			☐
			☐
			☐
			☐
			☐
			☐
			☐

3. Skrifaðu niður a.m.k. eitthvað þrennt sem þú lærðir af því að lesa greinina um förustafinn.

Þjóðsaga

Þekkir þú
fleiri gamlar
draugasögur?

Reyndu á
þig!

Árbæjar-Skotta

Saga þessi gerðist, þegar ég var á áttunda árinu hjá foreldrum mínum í Miðhúsum í Blönduhlíð. Ég svaf hjá Þrúði ömmu minni og var fyrir framan hana í rúminu, því að mér hefur víst þótt það karlmannlegra.

Eina nótt vakna ég, og var ég því þó ekki vanur. Tunglskin var á og bjart inni. Fer ég þá að horfa fram í baðstofuna, og verður mér litið á þilið, sem var beint á móti rúminu. Þar hékk klukka, og sló hún fjögur högg í því bili. Við þilið var bekkur, og sátu gestir oft á honum. Sé ég að stelpa stendur upp við bekkinn og var nógu bjart til þess, að ég sæi hana greinilega. Hún var í mórauðum pilsgopa og bol samlitum með skotthúfu á höfði. Horfi ég á hana um stund og skildi síst í því, hvaða stelpa gæti verið þarna um hánótt. Ætlaði ég að yrða eitthvað á hana, en þá dró ský fyrir tunglið og dimmdi í baðstofunni. Fannst mér þetta þá verða eitthvað svo forynjulegt í myrkrinu, að ég þorði ekki að ávarpa hana. Greip mig nú óstjórnleg hræðsla, ég skaut mér ofan í rúmið og dró sængina upp fyrir höfuð. Reyndi ég með öllu móti að vekja ömmu mína, en mér var það ómögulegt.

Eftir dálitla stund varð samt forvitnin hræðslunni yfirsterkari, svo ég vogaði að gægjast undan sænginni. Var þá aftur komið glaða tunglskin, og sá ég nú stelpuna miklu betur en áður. Var hún *sýnu nær* rúminu en í fyrra skiptið. Horfði ég á hana um stund. En allt í einu fer hún að *glenna sig* framan í mig og varð þá svo *ófrýnileg*, að mér verður það lengst í minni.

Loksins gat ég vakið ömmu og sagði henni, að ég gæti ekki sofið, því að það stæði einhver stelpa við bekkinn á móti rúminu. Amma sagði, að mig hefði dreymt þessa vitleysu, ég skyldi líta yfir um núna, þar væri ekkert. Og það var satt. Nú sást þar ekki neitt. Ég lýsti búningi stelpunnar og henni sjálfri eins greinilega og ég gat fyrir ömmu, því að mér sárnaði hún skyldi ekki trúna mér.

Hún sagði, að við skyldum lesa bænirnar okkar, og mundi ég þá geta sofnað. Við gerðum það. Skreið ég síðan upp fyrir ömmu í rúmið og sofnaði eftir litla stund.

Um morguninn, þegar ég vaknaði, var framorðið. En það fyrsta, sem ég sá, er ég opnaði augun, var ókunnugur maður, sem sat á bekknum beint á móti mér.

Eftir að ég var *kominn á ról*, heyrði ég af tilviljun á tal móður minnar og ömmu. Var amma að segja frá því, sem fyrir mig hafði komið um nóttina. Heyri ég þá, að mamma segir: „Ja, hvað heldurðu! Hún hefur nú kannski þurft að *spranga* á undan honum.“

Komst ég að því þarna, að þetta hefði verið Skotta, enda heyrði ég það seinna, að hún fylgdi þessum aðkomumanni og ætt hans.

Lestu og svaraðu

1. Hver er sögumaður? _____
2. Hvar gerist sagan? _____
3. Hvar var stúlkan þegar sögumaður kom auga á hana? _____
4. Lýstu fatnaði stúlkunnar. _____
Hvernig var bolurinn á litinn? _____
5. Hvað var klukkan þegar þessi atburður gerðist? _____

Lestu milli lína

1. Sagan gerist

☐ í gamla daga. ☐ í nútímanum. ☐ í framtíðinni.

Nefndu atriði úr textanum sem gáfu það til kynna:

2. Merktu við rétt svör. Amma sagði

☐ að kominn væri draugur. ☐ að sögumaður skyldi lesa bænir.
☐ að þetta væri draumur. ☐ að þetta væri tóm vitleysa.
☐ að sögumaður ætti að fara strax að sofa.

3. Hvað fannst sögumanni um viðbrögð ömmu?

4. Heyri ég þá, að mamma segir: „Ja, hvað heldurðu! **Hún** hefur nú kannski þurft að spranga á undan **honum**.“

Hver er **hún**? _____

Hver er **hann**? _____

Lestu ofan í kjölinn

Tengdu saman:

að ávarpa

að skjóta sér

að voga sér

að vera sýnu nær

að glenna sig

að vera ófrýnileg

að vera kominn á ról

að spranga

forljót

farinn á fætur

að heilsa einhverjum

að ganga eða hlaupa

að leyfa sér, að dirfast

þónokkru nær, mun nær en áður

að smeygja sér

að gretta sig

Frásögn

Afsökunarbeiðni

Reyndu á þig!

Um hvað voru síðustu skilaboð sem þú sendir frá þér?

Frá: "Haraldur Jónsson" <hallijojo@island.is>
Til: "Arnfríður Rúnarsdóttir" <arnfridur@skoli.is>
Cc: "María Rós Liljudóttir" <majarl@island.is>
Sent: Fimmtudagur, 25. janúar, 2018 14:51:08
Efni: Einlæg bön um fyrirgefningu

Sæl Arnfríður, (okkur greinir á hvort betra sé að byrja tölvupóstinn með kveðjunni „Sæl háttvirta Arnfríður“ en þar sem við erum ekki sammála þá látum við þetta ávarp duga).

Það voru hvorki skammir foreldra okkar né heldur vitneskjan um reiði þína sem fékk okkur til að skrifa þessa afsökunarbeiðni. Ekki misskilja, reiði þín snertir okkur djúpt og ávítur foreldra okkar hafa aldrei verið jafn orðmargar né heldur tjáðar af slíkum raddstyrk og í dag. En það er einlæg skömm og eftirsjá sem fær okkur til að skrifa þér þennan póst.

Það var alls ekki ætlun okkar að reita þig til reiði. Við höfðum ekki einu sinni hug á því að pirra þig smávegis. Þú varst reyndar alls ekkert í huga okkar þegar við vöknudum í morgun, borðuðum morgunmat, burstuðum tennur og gengum í skólann. En það er víst alveg sama núna hversu lítinn, já hreint engan, ásetning við höfðum á því að skapauna þér, því okkur varð á í messunni.

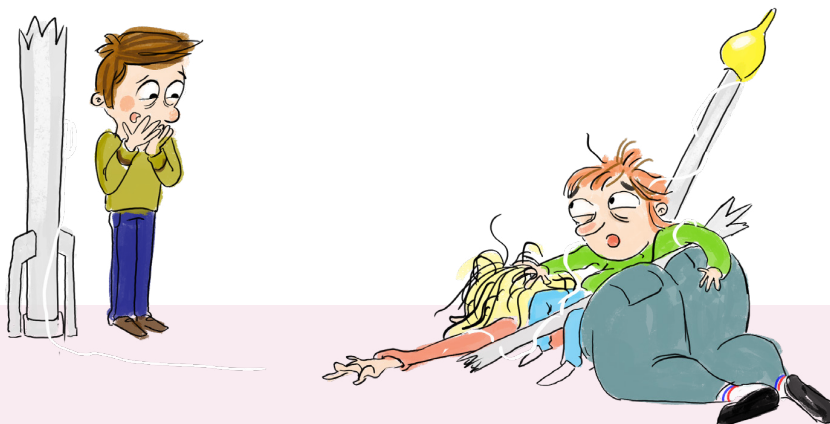
„Hvað voruð þið eiginlega að hugsa?“ hafa foreldrar okkar margspurt í dag, án þess þó að virðast hafa almennan áhuga á því að heyra svarið. En Arnfríður, við skulum segja þér hvað við vorum að hugsa, því þá áttu kannski auðveldara með að fyrirgefa okkur. Kannski. Vonandi.

Þjóðfélagið, samfélagið, já og allar fréttastofur landsins eru alltaf að bera þau tíðindi að börn og unglingar lesi ekkert í dag. Að við skorum illa í samanburðarprófum og stöndum illa að vígi gagnvart jafnöldrum okkar í útlöndum. Við heyrum þessar fréttir, sem okkar á milli virka ekki mjög hvetjandi, og okkur langaði bara að afsanna það að enginn lesi í dag. Það var það sem við vorum að hugsa.

Það var sem sagt bókmenntaleg vísun þegar ég batt Maju í línuna og hífði hana upp í fánastöngina. Okkur finnst mjög leiðinlegt að þú hafir hrasað á hlaupum frá skrifstofu þinni út á skólalóð. Enn leiðinlegra þykir okkur að á sama tíma og þú dast kylliflöt fjórum metrum frá okkur hafi stöngin brotnað og Maja dottið ofan á þig. Maja er reyndar mjög þakklát fyrir að hafa fengið mjúka landingu. En að þú hafir viðbeinsbrotnað og marist illa víða um líkamann hryggir okkur.

Við skiljum að þú sért reið, enda slösuð og við búin að eyðileggja fánastöng skólans. Eina sem við getum sagt er fyrirgefðu. Það er gott að það er fimmtudagur í dag, þú hefur þá morgundaginn og helgina til að jafna þig í skrokknum. Vonandi líður þér betur á mánudaginn þegar við sjáumst næst. Við lofum að næsta bókmenntalega vísun okkar mun ekki verða tekin upp úr sömu bók.

Virðingarfyllst,
Halli og Maja.

Lestu og svaraðu

1. Hvaða dag og klukkan hvað er tölvupósturinn sendur? _____
2. Hvernig slasaðist Arnfríður?

Lestu milli lína

1. Hvað þýðir það þegar einhver er settur sem „CC“ í tölvupóst (sjá í hausí tölvupóstsins)?

2. Skrifaðu spurningar sem gætu passað við svörin sem eru uppgefin:
 - a. Nei, það var alls ekki ætlun þeirra að reita Arnfríði til reiði.

 - b. Þau vildu afsanna fréttir um að börn og unglingar lesi ekkert.

 - c. Maja var þakklát fyrir að hafa fengið mjúka lendingu þegar hún datt.

 - d. Á mánudaginn.

3. Hvað hefur Arnfríður marga daga til að jafna sig í skrokknum áður en hún hittir Halla og Maju aftur samkvæmt póstinum? _____

Lestu ofan í kjölinn

1. Hér fyrir neðan eru orð úr textanum. Finndu þau og önnur orð sem þýða það sama eða mjög svipað og eru líka í textanum. Skrifaðu þau á línuna fyrir aftan.
fyrirgefning _____
skammir _____
að reita til reiði _____
tíðindi _____
finnast leiðinlegt _____
2. Af hverju heldur þú að Halli og Maja hafi ekki verið sammála því að gott væri að byrja tölvupóstinn með orðinu *háttvirta*?

3. Hvaða bók eru Halli og Maja að vísa í? Bók þar sem sögupersóna hífir aðra sögupersónu upp í fánastöng? Ef þú hefur ekki hugmynd um hvaða bók þetta er þá getur þú prófað að fletta upp í leitarvél á netinu eða talað við skólasafnskennarann til að fá aðstoð. _____

Fræðitexti

Hver er síðasti draumur
sem þú manst eftir að
þig hafi dreymt?

Áður en þú lest textann skalt þú lesa allar spurningarnar. Þegar þú lest textann strikar þú undir lykilorð sem hjálpa þér að finna svarið við spurningunum.

Dreymir þig?

Þegar við sofum er heilinn enn að störfum. Hann sefur ekki. Þess vegna dreymir okkur og oft snúast draumar okkar um eitthvað sem við vorum að gera eða hugsa um daginn áður.

Vísindamenn eru ekki alveg sammála um af hverju okkur dreymir. Þeir hafa fundið út að svefn skiptist annars vegar í svokallaðan REM-svefn, sem áfram skiptist í 4 stig eftir því hversu djúpt við sofum. Og hins vegar í REM-svefn, sem hefur fengið íslensku heitin bliksvæfn og draumsvæfn. Rannsóknir sýna fram á að heilavirkni er mikil í bliksvæfni og að í honum styrkist minni okkar og nýjar minningar tengjast við eldri. Í bliksvæfni eru draumar líka algengir. Ef við vöknum í miðjum bliksvæfni eða fljótlega eftir hann þá munum við drauma okkar.

Í mörgum bókmenntaverkum og kvikmyndum skipta draumar miklu máli. Til dæmis er oft minnst á drauma í Íslendingasögunum og flest ykkar hafið lesið eða horft á mynd unna upp úr bókinni *Jólaævintýri Dickens*. Í þeirri sögu segir frá forríkum nirfli sem heitir Ebeneser Scrooge, stundum kallaður Skröggur í íslenskum þýðingum. Hann þolir ekki jólin og finnst allt umstangið í kringum þau vera húmbúkk. En á jólanótt dreymir hann þrjá anda, úr fortíð, nútíð og framtíð, sem kíkja í heimsókn til hans. Þeir fá hann til að sjá jólin í nýju ljósi og þegar hann vaknar á jóladag hefur hann fundið jólagleðina í hjarta sínu.

Draumar koma líka við sögu í trúarbrögðum. Í Biblíunni dreymir Jósef draum þar sem engill útskýrir hvernig María varð ólétt, hvaða hlutverk barnið muni síðar hafa og að barnið eigi að heita Jesús. Í íslam er talað um þrjár draumsýnir: frá Allah, frá englum og frá Iblis. Í íslam er einnig sagt að draumur sem ekki hafi verið túlkaður eða ráðið í sé eins og bréf sem á eftir að opna. Í hindúatrú er litið á drauma sem yfirnáttúrulega atburði. Í þeim ferðast sálin til himna til að eiga samskipti við guðdómleikann. Í ásatrú dreymir Baldur draum. Æsir trúðu því að draumar væru fyrirboðar um hvað ætti eftir að gerast og draumur Baldurs olli ásunum áhyggjum.

Málshættir sem tengjast draumum eru nokkrir. Til dæmis:
Svo rætist hver draumur sem hann er ráðinn.
Von er draumur hins vakandi manns.
Hryggan mann dreymir sjaldan gleðilega drauma.
Oft er ljótur draumur fyrir litlu.

► Lestu og svaraðu

1. Hver eru tvö íslensku heitin yfir REM-svefn?

2. Hvaða upplýsingar finnur þú um Skrögg í textanum?

► Lestu milli lína

1. Skrifaðu réttan bókstaf við þá lýsingu sem á best við:

a. Svo rætist hver draumur sem hann er ráðinn.

b. Von er draumur hins vakandi manns.

c. Hryggan mann dreymir sjaldan gleðilega drauma.

d. Oft er ljótur draumur fyrir litlu.

___ Eftirvænting og þrár eru jafn mikilvægar á meðan við vökum eins og það að dreyma þegar við sofum.

___ Dreymi þig hrollvekjandi drauma þá boða þeir yfirleitt ekki slæma atburði, heldur þvert á móti.

___ Þegar búið er að ákveða hvað draumurinn þýðir þá mun sá sem dreymdi drauminn láta hann rætast eða túlka atburði þannig að draumurinn rætist.

___ Þann sem er almennt leiður mun sjaldan dreyma ánægjulega drauma.

2. Hvers vegna munum við stundum drauma okkar og stundum ekki?

3. Hvað þýðir orðið húmbúkk? _____

► Lestu ofan í kjölinn

1. Finndu orð og orðasambönd í textanum eða rammanum sem geta þýtt það sama og:

hughreysta, sefa _____

fyrirhöfn, umsvif og ómak _____

dapur, sorgmæddur _____

mjög auðugur _____

þunguð, með barni, barnshafandi _____

dulrænn, ómennskur _____

nískupúki _____

spá, undanfari, vísbending _____

Handbók

Draumaráðningar

Mörgum finnst gaman að reyna að ráða drauma. Finna út hvað draumarnir þýða og sjá hvort eitthvað í þeim geti sagt til um framtíðina.

Elstu draumaráðningabækur koma frá Egyptum og eru yfir þrjú þúsund ára gamlar. Hjá Forn-Egyptum var það algengt að fólk leitaði til presta til að ráða drauma sína. Á Íslandi er hægt að nálgast nokkrar útgáfur af draumaráðningabókum og eins eru til vefsíður sem bjóða upp á draumaráðningar.

Þeir sem eru berdreymir geta oft ráðið sína drauma sjálfir. Að vera berdreyminn þýðir að draumarnir eru mjög skýrir og oft rætast þeir. Til dæmis er ekki óalgengt að berdreymið fólk viti af því að kona sé þunguð áður en hún tilkynnir þeim það. Dreymi fólk nöfn óskírðra barna, telja sumir það boða ógæfu að hunsa þann draum og skíra börnin öðrum nöfnum.

Draumatákn úr bókinni *Draumarnir þínir – Draumaráðningabók*:

Ananas: Að borða niðursoðinn ananas er fyrir skemmtilegum vinafagnaði. Að handleika ferskan ananas, t.d. sneiða hann eða snæða, er fyrir nýjum verkefnum sem þér munu falla vel í geð.

Blóð: Það er afar vont tákn, boðar erfið veikindi, sumir segja það feigðartákn. Dökkt og óhreint blóð er fyrir erfiðleikum og þjáningum en hreint og fallega rautt blóð getur verið fyrir einhvers konar breytingum.

Foreldrar: Það er álitnið mikið gæfumerki að dreyma foreldra sína, einkum ef þau eru ánægð og vel til fara.

Kjúklingur: Hópur af kjúklingum er fyrir breytingum til góðs. Að sjá eldaðan kjúkling er fyrir smávægilegri skemmtun en að borða kjúkling er fyrir velgengni á vinnustað eða í skóla. Tístandi kjúklingar geta verið fyrir ómerkilegu umtali.

Líkbíll: Svo furðulegt sem það er getur líkbíll í draumi táknað skemmtun eða einstaka ánægjustund.

Náttföt: Ef þú sprangar um í náttfötum skaltu hugleiða hvort hæfileikar þínir séu ekki vannýttir.

Róla: Gott tákn í draumi að sveifla sér léttilega í rólu. Tóm róla en á hreyfingu er fyrir söknuði.

Saur: Mannasaur er ævinlega fyrir peningum, því meiri saur, því meiri peningar.

Töng: Að dreyma töng getur boðað óvæntan hjálparamann.

Vasi: Skrautlegur vasi getur táknað leyndarmál, hann getur líka verið fyrir verkefni sem þú ert að fást við.

► Lestu og svaraðu

1. Hvað gæti þig hafa dreymt sem boðar söknuð, samkvæmt listanum með draumatáknum?

2. Hvaða orð eigum við til sem merkir að dreyma skýra drauma sem eiga það til að rætast?

► Lestu milli lína

1. Hvað gæti þig hafa dreymt sem boðar að þér eigi eftir að ganga mjög vel í skólanum?

2. Hvaða draumatákn getur boðað dauðsfall?

3. Vinur þinn kemur til þín og segir að hann hafi dreymt foreldra sína, mamma hans hélt á vasa í draumnum og pabbi hans var allur útataður í saur. Hjálpaðu honum að ráða drauminn með aðstoð draumatáknanna?

4. Þú ert alveg að gefast upp á einhverju verkefni. Hvað væri þá sérlega heppilegt að dreyma miðað við draumatáknin og af hverju kæmi það sér vel að dreyma það?

► Lestu ofan í kjölinn

1. Rifjaðu upp síðasta draum sem þig dreymdi og þú manst eftir. Flettu upp í draumaráðningabók eða farðu á vefsíðu á netinu sem er með draumaráðningar og finndu út hvað draumur þinn táknar. Skrifaðu ráðninguna hér á línuna:

2. Skoðaðu draumaráðningar í bók eða á netinu og finndu út eitthvað tvennt sem er sérlega gott að dreyma. Skrifaðu í kassana, hvað gott sé að dreyma og þetta góða sem það boðar.

Fræðitexti

Sérkennilegasta bók í heimi

Reyndu á þig!

Í Yale-háskóla í Bandaríkjunum er að finna eitthvert merkasta safn gamalla og fáséðra bóka og handrita sem til er í heiminum. Þar á meðal er hið dularfulla Voynich-handrit sem hefur áunnið sér heitið „sérkennilegasta bók heims“. Enginn hefur náð að ráða í textann, þótt dulmálssérfræðingar, tölvusérfræðingar og málvísindamenn hafi unnið að því áratugum saman. Þetta mikla handrit er 240 síður og sjá má ummerki þess að síðurnar kunni upphaflega að hafa verið fleiri. Síðurnar eru þéttskrifaðar og rittáknin alls meira en 170.000 talsins. Að auki er mikið af teikningum og skýringarmyndum. Ekkert hefur þó gengið að ráða þessa gátu. Rittáknin líkjast engu þekktu stafrófi og tungumálið er alveg jafn óþekkt.

Fyrst varð kunnugt um handritið þegar pólsk-bandaríski bóksalinn Wilfrid Voynich keypti það á Ítalíu 1912. Þá var ógerlegt að kveða upp úr um aldur þess en síðari tíma rannsóknir benda til að það sé frá 15. eða 16. öld. Kolefnisgreining frá 2009 bendir fremur til 15. aldar.

Ekki hefur reynst gerlegt að rekja sögu handritsins í neinum smáatriðum en þó er vitað um tilvist þess í Prag í byrjun 17. aldar og síðan hefur það alloft gengið kaupum og sölum.

Höfundur handritsins er einnig ókunnur. Eignuðu margir það fransiskumunknum Roger Bacon sem uppi var á 13. öld. Hann hafði mikinn áhuga á dulkóðun og var um margt á undan samtímanum. Annar maður hefur oft verið nefndur til sögunnar, Edward Kelley, breskur dulspekingur á 16. öld. En æviskeið hvorugs passar við aldursgreininguna – 15. öld.

Stóri leyndardómurinn er auðvitað sú spurning hver hafi verið tilgangur þessarar bókar. Við fyrstu sýn minnir hún á kennslubók, eða jafnvel alfræðirit en þar eð engum hefur tekist að ráða í lettrið, er tilgangurinn enn alveg óviss.

Handritið virðist annaðhvort skrifað á mjög þróuðu dulmáli eða alveg óþekktu tungumáli. Á síðustu árum hefur verið reynt að ráða í lettrið með tölvuforritum en niðurstöðurnar hafa reynst mjög misvísandi. Sumir vísindamenn hafa komist að þeirri niðurstöðu að tíðni rittákna og orða sýni greinilega að ekki geti verið um neitt tungumál að ræða og röð rittáknanna sé fullkomlega tilviljunarkennd. Aðrir sérfræðingar túlka sömu tölvuniðurstöður þannig að þær sýni að hér hljóti að vera um tungumál að ræða – en það sé ritað með allt öðrum aðferðum en þeir dulmálskóðar sem menn þekkja nú. En kannski verður einfaldlega aldrei unnt að lesa Voynich-handritið.

Lestu og svaraðu

1. Hvað kallast sérkennilegasta bók í heimi? _____
2. Hvar er hún geymd? _____
3. Handritið er _____ blaðsíður en líklega hafa þær upphaflega verið _____. Rittáknin í handritinu eru fleiri en _____ talsins. Í handritinu er einnig mikið af _____ og _____. Enginn skilur handritið því _____ er alveg óþekkt.
4. Aldursgreining á handritinu gefur til kynna að það hafi verið skrifað
☐ árið 1912. ☐ á 15. öld. ☐ á 17. öld.
5. Svarið við spurningunni er: *Málvísindamenn, dulmálssérfræðingar og tölvusérfræðingar*.
Hver er spurningin?

Lestu milli lína

1. Satt eða ósatt	satt	ósatt
Sumir telja að breskur dulspekingur hafi skrifað bókina.	☐	☐
Voynich handritið er kennslubók í alfræði.	☐	☐
Tilgangur handritsins er óþekktur.	☐	☐
Handritið er skrifað á tungumáli sem talað var um allan heim fyrir þúsundum ára.	☐	☐
2. Hvers vegna er bókin kölluð Voynich handritið?

 3. Hvers vegna er ólíklegt að Roger Bacon sé höfundur bókarinnar?

 4. Hvað er svona sérkennilegt við Voynich handritið? Þessi orð þurfa að koma fram í svari þínu: *Tákn, dulmál, óþekkt tungumál, höfundur, tilgangur*.

Lestu ofan í kjölinn

1. Að rýna í orð:
Hvað merkir orðið *fáséður*? _____
Hvað merkir orðið *málvísindamaður*? _____
Hvað merkir orðið *samtími*? _____
2. **Lestu ofan í kjölinn**, sjá bls. 72

Upplýsingar

Ævintýrasumar

Dreymir þig um að læra nýtt tungumál? Eða ná betri tökum á tungumáli sem þú hefur nú þegar fengið smjörþefinn af? Út um allan heim eru tungumálaskólar sem sérhæfa sig í kennslu ungmenna á sumrin. Á morgnana er tungumálakennsla með sérstakri áherslu á talmál og seinni partinn er ýmis afþreying í boði.

Dýralíf í Miami

Náðu góðum tökum á ensku eða spænsku um leið og þú kynnist dýrahaldi. Allir þátttakendur byrja daginn á að aðstoða starfsmenn dýragarðsins við fæðugjöf og umönnun dýranna. Síðan er farið í skóla, sem er utandyra og þátttakendur velja hvort þeir læra ensku eða spænsku. Seinni partinn er fjölbreytt afþreying í boði. Á kvöldin eru kvöldvökur.

Aldur: 12–18 ára

Afþreying: Fenjasigling í leit að krókódílum og slöngum. Hjólatúr eftir ströndinni. Strandblak. Göngutúr um Litlu Havana. Kíkt í verslunarmiðstöð og bíóferð.

Staður: Miami á Flórídaskaga í Bandaríkjunum

Gisting: Í sumarbúðum rétt hjá dýragarðinum. Fjórir svefnskálar eru fyrir þátttakendur, einn matarskáli og einn skáli þar sem kvöldvökur eru haldnar.

Tungumál: Enska og spænska

Vatnaíþróttir á Ítalíu

Lærðu ítölsku í smábænum Orbetello á Ítalíu. Dagurinn er eitt samfelld ævintýri. Hann hefst á tungumálakennslu og eftir hádegismat er ýmist farið á strendur í nágrenni til að prófa, t.d. sjókajak, brimbretti, að snorkla, strandblak og slaka á í sólbaði eða farið í fjallgöngur, fossaklifur og bátsferðir. Víst er að hver dagur er stútfullur af fræðslu, skemmtun, menningu og góðum mat.

Aldur: 13–17 ára

Afþreying: Strandíþróttir. Dagsferð til Rómar. Dagsferð til Pompeii. Baka pítsur og elda pasta. Bátsferð. Hjólatúr.

Staður: Orbetello á Ítalíu

Gisting: Heimavist skólans. Gist í 4ra manna herbergjum (2 kojur). Kaffitería og matsalur á heimavistinni.

Tungumál: Ítalska

Á takkaskóm í Englandi

Fyrir þá sem vilja verða betri í ensku og á sama tíma æfa knattfærni. Flestir dagar hefjast á fótboltaæfingu. Síðan er enskukennsla í þrjá tíma og seinni partinn eða á kvöldin er fjölbreytt afþreying í boði. Eins er gert ráð fyrir því að nemendur verji tíma með fjölskyldunni sem þeir búa hjá.

Aldur: 10–15 ára

Afþreying: Fótboltaæfingar. Dagsferð til London. Sigling í árabát. Fuglabúgarður heim sóttur þar sem yfir 70 fuglategundir búa, allt frá stórum örnum til lítilla ugla. Keila, bíóferð og leikjakvöld.

Staður: Oxford á Englandi

Gisting: Heima hjá sérvöldum fjölskyldum, sem eru búsettar í Oxford og eiga börn á aldrinum 10-15 ára. Börn fjölskyldnanna taka einnig þátt á fótboltaæfingunum.

Tungumál: Enska

Hestabúgarður í Bæjaralandi

Ertu hestamanneskja og langar þig að læra þýsku? Þá er þetta námskeið sniðið fyrir þig. Þátttakendur kynnast öllum helstu störfum sem þarf að inna af hendi á hestabúgarði. Eins öðlast þeir færni og sjálfstraust í reiðmennsku. Þeir læra að hirða um hestinn með því að kemba feldinn, greiða fax og tagl og verða öruggir í að leggja á reiðtygi. Þýskukennsla fer einnig fram á búgarðinum og er mikil áhersla lögð á talað mál.

Aldur: 11–16 ára

Afþreying: Reiðsýningar. Dagsferð til München. Stund í eldhúsinu: lært að baka eplarúllu eða „apfelstrudel“ sem er algengur eftirréttur í Bæjaralandi, Bayern á þýsku.

Staður: Bæjaraland í Þýskalandi

Gisting: Á hestabúgarði. Þátttakandi getur valið hvort hann leigi eins manns herbergi eða dvelji í 12 manna skála.

Tungumál: Þýska

Meðalhiti yfir sumarið (júní, júlí og ágúst) og aðrar upplýsingar um staðina fjóra:

Staður	Meðalhiti á daginn	Meðalhiti á næturnar	Fjöldi sólarstunda	Fjöldi úrkomudaga að meðaltali
Miami	31 °C	24 °C	12	14
Orbetello	28 °C	16 °C	8	4
Oxford	20 °C	10 °C	6	16
Bæjaraland	22 °C	11 °C	8	17

Lestu og svaraðu

1. Hvert er hægt að fara til að læra ensku?

2. Hvert ferðu ef þú vilt ...

fá flestu rigningardagana?

vera í mesta næturhitanum?

fá fæstu sólarstundirnar?

helst ekki lenda í rigningu?

3. Ef þú ert 12 ára, á hvaða námskeið getur þú skráð þig?

4. Ef þú ert 17 ára, á hvaða námskeið getur þú skráð þig?

Lestu milli lína

1. Á sumum námskeiðunum er hægt að læra að elda eða baka. Hvaða námskeið bjóða upp á slíkt og hvað lærir þú að elda eða baka á þeim námskeiðum?

2. Hakaðu við þá gistimöguleika sem eru í boði á þessum námskeiðum:

☐ sumarbúðir

☐ íbúðahótel

☐ búgarður

☐ 4ra stjörnu hótel

☐ heimavist

☐ skíðaskáli

☐ gistiheimili

☐ tjald

☐ heimahús

3. Skoðaðu fjölda úrkomudaga að meðaltali á töflunni á bls. 67. Hvað munar mörgum dögum á flestu úrkomudögum og þeim fæstu?

Lestu ofan í kjölinn

1. Þrjú af fjórum námskeiðunum eru í löndum í Evrópu. Hvaða þrjú lönd eru það?

(Hér getur þú annaðhvort skoðað kortabók eða notað kort á netinu til að hjálpa þér)

2. Hvert af þessum námskeiðum myndir þú velja þér?

3. Af hverju?

Lestu aftur <i>Dýralíf í Miami</i> og fylltu út í stunda- töfluna hvernig einn dagur gæti litið út hjá þátttak- anda. Þú mátt velja afþreyingu dagsins úr listanum.	Lestu aftur <i>Á takkaskóm í Englandi</i> og fylltu út í stundatöfluna hvernig einn dagur gæti litið út hjá þátttakanda. Þú mátt velja afþreyingu dagsins úr listanum.
kl. 9:00	kl. 9:00
kl. 11:00	kl. 11:00
kl. 15:00	kl. 15:00
kl. 20:00	kl. 20:00

Settu saman þitt draumanámskeið þar sem þú lærir eða þjálfar eitthvert tungumál í bland við aðra skemmtun.

Heiti á námskeiðinu: _____

Stutt lýsing fyrir hverja námskeiðið er: _____

Aldur: _____

Afþreying: _____

Staður: _____

Gisting: _____

Tungumál: _____

Af bls. 7

Lestu ofan í kjölinn

1. Hvað er gott að hafa í huga þegar ferðast er með flugi á Íslandi yfir háveturinn?

Af bls. 21

Lestu ofan í kjölinn

1. Skoðaðu þessi samsettu orð úr textanum. Skrifaðu á línuna fyrir aftan þau úr hvaða orðum þau eru mynduð. Skoðaðu vel hvaða fallorð eru í eintölu og hvaða fallorð eru í fleirtölu þegar þú slítur samsettu orðin í sundur.

smáauglýsingar	_____	fermingargjöf	_____
upplýsingatafla	_____	bókasafn	_____
rafmagnsvespa	_____	leikskóli	_____
skógarköttur	_____	skopparabolti	_____
barnapössun	_____	mánaðamót	_____

2. Ritun

Hver og einn skrifar smáauglýsingu. Þið getið auglýst eftir einhverju til að kaupa eða selja, sem er tapað eða fundið eða auglýst eftir einhverju sem vantar eða ykkur langar að gera.

Síðan hengið þið smáauglýsingarnar ykkar upp og lesið yfir allar auglýsingarnar sem hinir sömdu.

Að lokum svarið þið einni smáauglýsingu, skriflega eða munnlega.

Af bls. 23

Lestu ofan í kjölinn

1. Skammstöfunin SVA stendur fyrir _____.
2. Þú finnur veski undir strætósætinu þínu á leið í skólann. Hvað er best að gera?
☐ láta vagnstjórann fá veskið. ☐ fara á næstu lögreglustöð og skila veskinu.
☐ stinga því í vasann og auglýsa eftir eiganda á samfélagsmiðlum.
3. Arnar vinur þinn týndi símanum sínum í sexunni í gær. Vagnstjórinn kannast við að síminn hafi fundist. Hvað á Arnar að gera til að fá símann aftur?

Af bls. 33

Settu þig í spor skopmyndateknara.

Hér fyrir neðan er rammi til að gera skopmynd. Teiknaðu og skrifaðu inn í talblöðrur skrítlu þar sem orðatiltækið: *Að toga orð upp úr einhverjum* kemur fram á einn eða annan hátt. Þú getur skipt myndasögunni niður í fleiri myndir ef það hentar skrítlunni þinni.

Lestu ofan í kjölinn

2. Skoðaðu myndir á netinu af Voynich handritinu. Rýndu í tákinn og myndirnar. Um hvað heldur þú að bókin sé? Settu fram þína eigin kenningu. Rökstyddu kenningu þína t.d. með myndunum sem þú fannst á netinu.

[illegible]

ÞRIÐJI SMELLUR

Lesskilningur fyrir miðstig grunnskóla

ISBN 978-9979-0-2371-5

© 2018 Ása Marin Hafsteinsdóttir, Kristjana Friðbjörnsdóttir

© 2018 Teikningar: Lára Garðarsdóttir

Listi yfir rétthafa ljósmynda og annarra teikninga:

Bls. 14 © 2019 Royal Jumbo B.V. , Jan van Haasteren is a registered trademark in name of Royal Jumbo B.V. The Netherlands.

Bls. 16 © Kristín Ragna Gunnarsdóttir

Bls. 18 Birt með leyfi bókaútgáfunnar Bókabeitan

Bls. 22 Birt með leyfi SVA

Bls. 34, 36 Birt með leyfi bókaútgáfunnar Veröld

Bls. 48 Birt með leyfi N4

Bls. 50 Birt með leyfi bókaútgáfunnar Forlagið

Bls. 64 Wikimedia

Bls. 2, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 20, 24, 38, 42, 54, 60, 62, 66, 67, 69, Shutterstock

Ritstjórar: Arna Guðríður Sigurðardóttir og Sigríður Wöhler

Málfarsyfirlestur: Ingólfur Steinsson

Yfirlestur og fagleg ráðgjöf: Dagný Elfa Birnisdóttir skólasafnskennari

1. útgáfa 2019

Menntamálastofnun

Kópavogi

Hönnun: Lára Garðarsdóttir

Umbrot: Menntamálastofnun

Prentvinnsla: Oddi prentsmiðja ehf. – umhverfisvottuð prentsmiðja

Bók þessa má eigi afrita með neinum hætti, svo sem með ljósmyndun, prentun, hljóðritun, eða á annan sambærilegan hátt, að hluta til eða í heild, án skriflegs leyfis höfundna og útgefanda.

Kæri nemandi

Nú var heppnin með þér! Hér færðu í hendur æfingabók í læsi.

Í bókinni er að finna mismunandi gerðir texta sem þú getur nýtt þér til þjálfunar. Textunum fylgja verkefni sem reyna á athygli þína, ályktunarhæfni og skilning.

Um leið og þú eykur færni þína í lestri munt þú m.a. fræðast um gelgjuuna, Kenía, förustafi, rapp, draumaráðningar og sérkennilegustu bók í heimi.

Megi máttur tungumálsins ávallt vera með þér!

Þriðji Smellur er kennslubók í íslensku fyrir miðstig sem þjálfar leskilning.

Höfundar eru Ása Marín Hafsteinsdóttir og Kristjana Friðbjörnsdóttir, báðar með langa reynslu af kennslu í grunnskólum. Þær eru rithöfundar og hafa skrifað fyrir börn og fullorðna, ljóð og skáldsögur. Auk þess eru þær höfundar Orðspors – heildstæðs námsefnis í íslensku fyrir miðstig.